דוד בערגעלסאָן

דער טויבער

1

אין אָנהייב האַרבסט איז עפּעס ווידער פאַרגעקומען צווישן מענדלען, וואָס'ס ביקס וווּקסיקן און שיינעם בחור, און צווישן אסתרן, דעם טויבנס צווײ און צוואַנציק־יאָריקן מיידל, וואָס איז אַ קעכין בײַם ביק געווען. מען האָט וועגן דעם גערעדט אין שטאָט בײַ די מאַרקקלייטן און בײַ וואָס'ס ביק אין דער גרויסער בײַטלמיל, ווּ דער טויבער האָט אומעטום געשטופּט זײַנע אָנגעשטרענגטע פאַרשטאָפּטע אויערן און געקוקט מיט חשד אויף יעדן מענטשן, וואָס האָט נישט ווײַט פון אים אַ שמייכל געטאָן, און דאָך איז אים אַ שטיק צײַט נישט געראָטן אַ וואָרט כאַפּן.

מענדל האָט זיך נאָך אַלץ פריילעך געוואָרטלט מיט יונגע לײַטלעך מוכרי־תבואהניקעס, וואָס האָבן אין מיל ווייץ געבראַכט, און זיי מיט אַן עלנבויגן אין דער זײַט געקיצלט:

— הער נאָר, דו, ווייסט, וואָס מאַקס נאַרדוי זאָגט?

און געמיינט האָט ער מיט דעם, ווי אַלע מאָל: „דו ווייסט, וויפל איז אין אַ רובל פאַראַן קאָפּיקעס?"

ס'איז אויף אים גאָר נישט קענטיק געווען.

אַליין איז ער נישט לאַנג מיט נײַע גלאַנצעדיקע שטיוול פון דער קרײַזשטאָט געקומען און, אַרומדרייענדיק זיך אין מילהויף, זיך אין זיי געשפּיגלט. אַלע מאָל האָט ער דאָרטן אָפּגעשטעלט דעם יונגן מילנער שולצן, און צו אים געווונקען: „ווי געפעלן זיי דיר, מײַנע שטיוול, האַ?"

און שולצן, דעם ערנסטן דײַטש, איז נישט נמאס געוואָרן אַלע מאָל כורעים פאַלן און די נײַע שטיוול אויף מענדלס פיס גלעטן.

אַזאַ גרויס געפיל האָט שוין שולץ אָט אין די גלאַנצעדיקע שטיוול געהאַט, און אַזאַ אײַזערנער יצר־הרע איז שוין אין אים פון טאָג צו טאָג צו זיי געוואַקסן. ער האָט זיך אַפילו נישט געפוילט אָט דאָ, אויפן אָרט, בײַ מענדלען אַ שטיוול אַראָפּשלעפּן און אים אויף זײַנעם אַ פוס אָנמעסטן.

דאָס אַלץ האָט דער טויבער געזען דורכן פענצטער פונעם העכסטן מילשטאָק, ווּ ער האָט דעמאָלט בײַ דער הייבמאַשין געאַרבעט, געזען בגנבֿה און זיך אַלע מאָל אַרומגעקוקט, צי עמעצער אַן אַרבעטער קוקט אים נישט נאָך.

אסתר האָט אַלע טאָג מענדלען עסן פון שטאָט געבראַכט. נאָך דעם האָבן זי שולץ מיט מענדלען מיט די אויגן פון מילהויף אַרויסבאַגלייט; מענדל האָט געשוויגן און פאַרקלערטערהייט צוגעשמייכלט און שולץ, דער מילנער, האָט אויף אסתרס פּלייצעס געווונקען און מענדלען דווקא אויף אַ מיאוסן מקום געקיצלט. און האָבן דאָס ערגעץ ווו אַרבעטערס פון מיל דערזען, אַזוי האָבן זיי באַלד שוין אַלע די מילפענצטער באַקלעפּט: „אָנו לאָז, לאָז נאָר"...

אים, דעם בריטבייניקן טויבן, מיטן איבערגעשראָקענעם, אָנגעשטרענגטן פּנים, האָט דאָס אַזוי געשטאָכן און אַזוי שטאַרק האָט זיך אים געוואָלט וויסן וועגן וואָס די אַרבעטערס לאַכן. איז ער אָבער מוראדיק טויב געווען און געשעמט האָט ער זיך שוין פאַר יעדן מענטשן און פאַר זיך אַליין, קיינעם אין די אויגן נישט געקאָנט קוקן און אַלץ געטראַכט וועגן מענדלס און שולצעס בשותּפֿותדיקער עבֿירה, וואָס זיי האָבן אַמאָל געהאַט מיט אַ טראָגעדיקן פּויערשן מיידל פונעם נאָענטן דאָרף ריבניצע.

זיי האָבן דאָך טאַקע דעמאָלט דאָס פּויערשע מיידל ערגעץ אויף אַ צײַט משלח געווען.

נאָך דעם האָט אים איין מאָל אין אַ ווינקל געטראָפן יאָסעלע באָבציס, דער אויסגעדאַרטער כפּול־שמונהדיקער מיל־נאָמן, און [illegible] אריינגעשריגן. ער האָט

ГЛУХОЙ

I

Не иначе, как что-то было между молодой Эстер, дочерью глухого, и Менделем, красивым сыном мельника, у которого она работала служанкой. Об этом немало судачили и в рядах на базаре и на вальцовой мельнице. Глухой настораживал уши, заискивающе глядел на всякого, у кого замечал на лице усмешку, но ни слова не мог уловить.

Судя по тому, как держал себя Мендель, между ними ровно ничего не было. Он по-прежнему перебрасывался шутками с молодыми помольщиками, привозившими зерно; ткнет кого-нибудь локтем в бок, отпустит остроту и захохочет.

Недавно он вернулся из уездного города в новеньких сапогах с лакированными голенищами и щеголял в них на мельничном дворе. Останавливая механика Шульца, он подмигивал ему и говорил:

— Хороши сапоги, а?

И солидному немцу не надоедало каждый раз нагибаться и проводить рукой по блестящим голенищам. Сапоги до того нравились ему, что в душе рождалась грызущая зависть. Ему не лень было тут же на дворе стянуть с Менделя сапог и натянуть его на свою ногу.

Все это глухой видел из окошка на четвертом, самом верхнем, этаже мельницы, где он работал у подьемника.

Он поглядывал во двор украдкой, часто озираясь, не следит ли кто из рабочих.

Эстер ежедневно носила Менделю из города обед. А когда она уходила с мельничного двора, хозяйский сын и механик долго провожали ее взглядом. Мендель молча и задумчиво усмехался, а Шульц подмигивал ему, показывая на плечи девушки, потом тыкал его пальцем в живот. Если это случалось на глазах у молодых рабочих, они прилипали носами к окошкам и толкали друг друга.

— Пусти-ка... дай поглядеть!

Глухому, с напряженным, словно всегда испуганным лицом, было от этого очень больно, и мучительно хотелось знать, отчего кругом смеются. Но он был безнадежно глух и, стыдясь людей, даже самого себя, никому не смотрел прямо в глаза. Он не переставал думать о гнусности, которую Мендель и Шульц вместе проделали над беременной крестьянской девушкой из села Рыбницы.

В конце концов им удалось спровадить ее с мельницы.

Однажды, встретившись с глухим в укромном месте, мельничный приказчик Иосель Бабцис стал что-то кричать ему в ухо. Глухой, улавливая одно слово из десяти, ничего не понял, но все же усердно кивал:

— Да, да, понял, конечно понял!

Уж такая была у него робкая натура. Когда с ним заговаривали, он постоянно кивал, уверяя:

— Слышу, слышу... Да что я, не слышу?

Две недели выпанивал он в своей глухой голове обрывки сказанных Иоселем фраз и только потом начал коечто соображать.

Речь шла о двух уволенных с мельницы рабочих, задумавших пересчитать Менделю ребра. Они шныряли темными ночами возле дома Вове-мельника. И, должно быть, они кое-что подметили... Что именно — глухой все еще не догадывался и как-то раз спросил Иоселя:

— Скажи, пожалуйста, не про мою ли Эстер болтают?

Сердце его отчаянно колотилось, он прерывисто и тяжело дышал, так ему было стыдно.

— Она влюбилась в него! — закричал ему прямо в ухо Иосель.— Эстер полюбила хозяйского молодчика!

— Она его полюбила? — тихо переспросил глухой.

Он подумал, что этот ехидный человек зло шутит, и за-

געהערט אַ וואָרט איבער ציינער און דאָך האָט ער צו יאָסעלען אַלע מאָל מיטן קאָפּ געשאָקלט: „יאָ, יאָ, ער הערט״.

אַזאַ שעמעוודיקע טבֿע האָט ער, דער טויבער, שוין געהאַט, געשאָקלט צו מענטשן מיטן קאָפּ און זיי פֿאַרזיכערט: „יאָ, וואָס זשע דען, ער הערט נישט?״

צוויי וואָכן כּסדר האָט ער יאָסעלעס אָפּגעריסענע ווערטער בײַ זיך אין טויבן קאָפּ געהאַלטן און ערשט נאָך דעם די מעשה אַקאָרשט אָנגעהויבן פֿאַרשטיין: אַ מעשה מיט צוויי אָפּגעזאָגטע מיל־אַרבעטערס, וואָס האָבן מענדלען געוואָלט אויספּאַטשן און אין די פֿינצטערע אונטן אַרומגעשנאָרעט דאָרטן, נעבן ביקס שטוב. האָבן, הייסט דאָס, אַט די צוויי אַרבעטערס עפּעס באַמערקט... ער האָט נאָך אַלץ נישט געוווּסט, וואָס די אַרבעטערס האָבן באַמערקט, אָפּגעשטעלט יאָסעלען נעבן מיל און צו אים מיט דער האַנט אַ מאַך געטאָן: „וואָס זאָל דאָס טאַקע באַדײַטן, אַט די מעשה מיט מענדלען און מיט אסתּרן?״

דאָס האַרץ האָט דעמאָלט אונטער זײַן ברייטבייניקער ברוסט אַזוי שטאַרק געקלאַפּט, און געאָטעמט האָט ער מיט לאַנגע, שווערע אָטעמס. ס׳איז אים געווען אַ בזיון פֿאַר יאָסעלען. „זי האָט אים ליב — האָט צו אים יאָסעלע אויפֿן טויבן אויער געשריִען — זי, אסתּר, האָט אים, דעם ביקס בחור, ליב״.

— זי האָט אים ליב? — האָט ער בײַ יאָסעלען שטיל איבערגעפֿרעגט.

ס׳האָט זיך אים געדאַכט, אַז דער אויסגעדאַרטער כּפֿול־שמונה־דיקער יאָסעלע שטיפֿט, האָט ער דאָס מויל געעפֿנט און געלאַכט: „הע, הע, הע...״

קיין קול האָט מען פֿון אים נישט געהערט, נאָר אַ מאָדנעם ווילדן ברום, וואָס האָט זיך געריסן פֿון זײַן פֿונאַנדערגעצויגענעם מויל. זײַנע בלײַקאָלירענע אויגן האָבן געקוקט אַזוי שפּאַטיש און משונה. ערשט נאָך דעם, ווען ער האָט באַמערקט, אַז יאָסעלע רעדט ערנסט, האָט ער גענומען ריידן אויף זײַן טויבן אָפּגעריסענעם שטייגער, מאַכנדיק נישט קיין אויסגעאַרבעטע העוויות מיט איינער אַ קײַלעכדיק אײַנגעבויגענער האַנט און רײַסנדיק מיט געוואַלט איינציקע ווערטער פֿון זײַן ברייטביינערדיקער און קרעפֿטיקער ברוסט: „אַט זאָל זי בײַ אים, דעם טויבן, אַ פֿרעג טאָן... ער קען זיי דאָך אויסגעבונדן, דעם ביק מיט זײַן בן... אַ שפּילכל! צוואַנציק יאָר אַרבעט ער שוין בײַ זיי אין מיל״.

— און זאָל שוין יאָסל זאָגן, ער ווייסט דאָך, האַ?

יאָסעלע האָט מיט זײַן באַזאָפּטיקט קעפּל געשאָקלט: „ער ווייסט. פֿאַר וואָס דען זאָל ער נישט וויסן?״

און אים, דעם טויבן, האָט זיך אַזוי שטאַרק געוואָלט געוווּיר ווערן, וואָס זאָגן דערויף מענטשן, געזונטע, נישט קיין טויבע מענטשן. ער איז געגאַנגען אויפֿן וועג פֿון מיל און צו זיך אַליין מיט די הענט געמאַכט: „אַט, ווען אין בײדע זײַטן פֿון זײַן גרויסן קאָפּ הענגען נישט, ווי צוויי שמאַטעס, קיין צוויי גרויסע און טויבע אויערן, וואָלט ער כאַפּן דאָ אַ וואָרט און דאָרטן אַ וואָרט״...

אין זינען האָט ער געהאַט: אַרײַנגיין אַ מאָל צו איר אַהין, צום ביק אין קיך, און איר דאָרטן אַ נייטיק וואָרט זאָגן. נאָר פּונקט אין יענער צײַט האָט זיך מיט אים אַליין דאָס ווּסטע אומגליק געטראָפֿן. ס׳איז אים שוין, אַ פּנים, אַזוי געווען באַשערט.

— Хо-хо-хо!

И как-то странно смотрели при этом его оловянные глаза. Сообразив наконец, что это не шутка, он страстно заговорил, бестолково размахивая согнутой в локте рукой:

— Пусть бы она сперва спросила у меня, у глухого отца... Я-то их насквозь знаю — и мельника и его отродье! Двадцать лет на них работаю — во! Пусть Иосель сам скажет — разве это не так, а?

Иосель поддакивал и с обычным ехидством отвечал:

— Конечно, так... Ну, еще бы не так!

А глухому хотелось знать, что думают обо всем этом люди — здоровые, не глухие, как он. Шагая по дороге в город, он размахивал руками и разговаривал сам с собою...

Вот если бы у него были здоровые уши, а не бесполезные лоскутья, он мог бы уловить словечко тут, словечко там.

Мелькнула мысль зайти как-нибудь к дочери, туда, на кухню Вове-мельника, и поговорить с ней. Но как раз в это время с глухим стряслась большая беда — видно, так уж ему на роду было написано.

Стояли короткие дождливые октябрьские дни.

Плаксивое небо, затянутое хмурыми тучами, глядело на черную, насквозь промокшую землю и словно оплакивало ее.

На мельничном дворе круглые сутки горели электрические фонари и сквозь густой туман, окутывавший долину, будто подмигивали желтыми усталыми глазами погруженному в мрак городу. А поставы ровно выстукивали: «Муку мелем!.. Муку мелем!..»

Тихо, будто задумавшись, бормотала мельница и вся дрожала, а с нею дрожали и работавшие на ней сорок человек. Среди гула и шума эти люди двигались, как автоматы, работали с безмолвной сосредоточенностью, мало чем отличаясь от вращавшихся возле них вальцев, словно их головы были забиты зерном, заглушавшим всякую мысль.

«В амбарах полно зерна... Ничего не поделаешь — нужно молоть!»

Босиком, с покрытым мучной пылью лицом, глухой сидел в перегруженной подъемной клети и спускался с четвертого этажа. Один из рабочих, пробегая мимо, заметил что-то неладное и отчаянно завопил, указывая на подъемник:

— Остановите!.. Остановите!..

Глухой уловил выражение ужаса на его лице, и у него блеснула страшная мысль:

«Канат!.. Лопнул канат!.. Неужели я упаду с такой высоты?..»

Он чувствовал, что падает; ему казалось, что кто-то соболезнующе шепчет: «Поздно!.. Поздно!..»

Но едва он подумал об этом, как его с чудовищной силой отбросило к стенке. Его охватил ужас. Он закрыл глаза.

Когда он снова открыл их немного спустя, над ним склонились люди, покрытые мучной пылью, и кричали ему в глухие уши:

— Где у тебя болит?

С бескровным, как у мертвеца, лицом он лежал на полу: не было сил шевельнуть рукой и показать на ушибленное бедро.

Его понесли в домишко, стоявший в глухом переулке, близ молельни,— там жил с женою портняжка, умевший только чинить и латать,— и положили на старую койку в кухне, где он снимал угол.

געשטאַנען זײַנען דעמאָלט קורצע און ווײנענדיקע חשוון־טעג. נאַריש פֿאַרמרה־שחורהטע הימלען האָבן געמאַכט פּיסקעס און געוויינט, אויף דער נאַסער און שוואַרצער ערד קוקנדיק, כּבֿיכול אַ גוסס באַקלאָגט: „ווײ איז אונדז... וואָס איז פֿון דיר געוואָרן...“

און דאָרטן, אין אײנזאַמען טאָל, וואָס אַרויס דער שטאָט, האָבן שוין בײַם ביק אין מיל אַ קײַלעכדיקן מעת־לעת די עלעקטרישע לאַמטערנעס געברענט, זיך טאָג־און־נאַכט געלויכטן אין טיפֿעניש פֿונעם גרויען נעפּל און ווי אויסגעמאַטערטע געלע אויגן געוווּנקען צו דער נאָענטער חשוונדיק־געפֿאַלענער שטאָט: „מיר מאָלן מעל... מיר מאָלן מעל...“

אין פֿײַכטן נעפּל איז די פֿירשטאָקיקע מיל אײַנגעהילט געווען. רויִק, ווי פֿאַרקלערט, האָט זי געברומט איר אוראַלטן מאָנאָטאָנישן ברום און זיך געטרייסלט צוזאַמען מיט אירע פֿערציק מענטשן, אַרבעטערס. צווישן גערויש און טומל האָבן מענטשן געאַרבעט מעכאַניש און ערנסט שטום, ווי די מאַשינען און רעדער, וואָס האָבן זיך אַרום זיי געדרייט, נישט גערעדט און נישט געקלערט, גלײַך ווי בײַ זיי אין מוח וואָלטן געלעגן די גרויסע געפּאַקטע מיט ווייץ מילשאָפֿן און בײַ זיי דעם שׂכל אָפּגענומען: „די שאָפֿן זײַנען אַזוי ענג מיט ווייץ געפּאַקט... אַ ברירה האָבן זיי? מען מוז מאָלן!“

נאָר זעלטן ווען האָט דער מילגערויש אַ פּלוצלינגן ציטער געטאָן און זיך מיט אַ טרויעריקן בת־קול דורכגעשניטן: „סטאָפּ!... סטאָפּ!...“

נאָר קײנער האָט זיך אויף דעם נישט אָפּגערופֿן, און געדאַכט האָט זיך שוין, אַז דאָס בת־קול איז אַ ווײַטס און פֿאַרלוירנס, פֿאַרבלאָנדזשעט געוואָרן אַהער, אין אַ פֿרעמדער אומבאַקאַנטער וועלט, זוכט עמעצן און קען נישט געפֿינען.

אַ באָרוועסער, מיט אַ גלײַכגילטיקן שטויביקן פּנים, איז דער טויבער געזעסן אין דער אָנגעלאָדענער הייבמאַשין און זיך אַראָפּגעלאָזן פֿונעם פֿערטן שטאָק. עמעצער האָט פֿאַרבײַלויפֿנדיק עפּעס אויף דער הייבמאַשין באַמערקט און גענומען שרײַען מיט שרעקלעכע און ווילדע קולות: „שטעלט־אָפּ! שטעלט־אָפּ!“

בײַם טויבן אין האַרצן האָט זיך עפּעס אָפּגעריסן, געשווינד אַרײַנגעגאָסן זיך אין מוח און דאָרטן אַ בליץ געטאָן מיט אַן איבערגעשראָקענעם געדאַנק: „די שטריק... די שטריק האָט געפּלאַצט“...

מיט אַ נערוועזער שנעלקייט האָט ער זיך אָנגעכאַפּט מיט בײדע הענט פֿאַר דער איבערגעבליבענער גאַנצער שטריק. ער האָט זיך אַזש אָנגעהויבן וווּנדערן: „צי דען וועט ער אין אמתן פֿון אַזאַ הויכקייט אַראָפּפֿאַלן?!“

נאָר אין דער זעלביקער צײַט האָט אים שוין מיט כּוח אַ שלײַדער געטאָן אין אַ זײַט. ער האָט געפֿילט, אַז ער פֿאַלט, און דאָך האָט זיך אים געדאַכט, אַז עמעצער באַדויערט אים און שעפּטשעט אין אײנעם פֿון זײַנע טויבע אויערן: „צו שפּעט... צו שפּעט...“

קײן מאָל האָט ער, דער טויבער, אַזאַ שטיל קול נישט געהערט, זיך איבערגעשראָקן און צוגעשלאָסן די גרויסע בלײַקאָלירענע אויגן. שפּעטער, ווען ער האָט די אויגן צוריק געעפֿנט, זײַנען שוין אַרום אים געשטאַנען פֿיל שטויביקע אַרבעטערס, זיך אָנגעבויגן צו אים און געשריִען אין זײַנע טויבע אויערן: „ווו, ווו טוט ווײ?“

מיט אַ בלאַסן, כּמעט טויטן פּנים איז ער אויף דער פּאָדלאָגע געלעגן און אַפֿילו קײן כּוח נישט געהאַט אָנצווײַזן אויף דער פֿאַרווונדעטער לאָפּעטקע און העכער, אויף דער זײַט. נאָך דעם האָט מען אים אָפּגעטראָגן אין זײַן קלײן שטיבל, וואָס אין שמאָלן קלויזגעסל. דער טאַנדעטניק מיט דער טאַנדעטניטשקע, וואָס האָבן בײַ אים אין די צוויי חדרים געוווינט, האָבן נישט געלאָזט, מען זאָל אים בײַ זיי לייגן. האָט מען אים געלייגט אין אַלטן הילצערנעם בעט, וואָס אין קיך.

*

В голове ехидного Иоселя Бабциса зародилась угодливая мысль.

Почесывая затылок, он доказывал мельникову сыну, что случай с глухим — сущий пустяк:

— Подумаешь, беда какая! Ни черта ему, глухому, не сделается!

А потом он приходил навестить глухого и кричал ему:

— А ты что думал?.. Рассчитывал целым из лап Вове-мельника вырваться?

Бог его знает, зачем только ему нужно было лукавить! Ведь однажды его самого Вове-мельник, заподозрив в краже, с такой яростью спихнул с каменных ступеней мельницы, что тщедушный Иосель едва жив остался. Схватившись за острый нос, из которого лилась кровь, он по-бабьи голосил:

— Ой, он меня убил!..

Перед уходом он нашел нужным утешить глухого:

— Ничего, жив будешь! Надо тебе хорошенько отлежаться, пока не заживет бедро.

И глухой, кое-что расслышавший, угрюмо закивал головой:

— Да, да, жив буду!

Но, казалось, он перестал думать и о жизни и о смерти и лежал на койке с окаменелым лицом.

Можно было подумать, что ему безразлично, встанет ли он когда-нибудь с постели.

Эстер приходила его проведать. Стройная, свежая, в теплой черной кофточке, она стояла возле него, подперев рукой подбородок, задумчивая и подавленная. Ее черные серьезные глаза как бы соболезнующе говорили: «Ну и шлепнулся же ты!»

Однажды она наклонилась к нему, хотела, по-видимому, что-то крикнуть в его глухие уши, но не удержалась и зарыдала. Зарывшись головой в тряпье, которым он был накрыт, она долго-долго всхлипывала. И трудно было сказать, чье горе она оплакивает: злосчастного глухого отца или свое собственное, глубокое, затаенное. Не было ли связи между ее плачем и тем, что подметили уволенные с мельницы рабочие, когда они шныряли возле дома Вове-мельника?

Глухой смотрел на нее большими оловянными глазами, и ему хотелось многое сказать ей. Слова роились, бесформенные, в его затуманенном мозгу. «Самое главное — пусть она запомнит — не заноситься чересчур, во!»

Он уже открыл было рот и поднял согнутую в локте руку, готовясь заговорить, но Эстер быстро встала с койки и оправила кофточку. Тихо и печально покачала она головой, тяжело вздохнула и даже грустно причмокнула...

Дождь зарядил на несколько дней. Он лил ровно и упрямо, как будто его просили перестать, а он продолжал, как назло, твердя: «А вот буду!.. Буду!.. Нарочно буду!»

Грязные струйки лениво змеились по мутным стеклам. Все кругом казалось хмурым, злым, даже облезлая печь, день и ночь разевавшая перед глухим черную пасть.

דער צווייפֿנימדיקער יאָסעלע באַבציס האָט בײַ זיך אין באַזאָפֿ־טיקן קעפּל נאָך אַלץ חניפֿהדיקע המצאהלעך געהאַט: זיך פֿאַר־מענדלען אין די אויגן אַ מבֿטלדיקן קראַץ געטאָן און די מעשׂה מיטן טויבן צו נישט געמאַכט:

— אַן אומגליק אַ גרויסער... דער רוח וועט אים נישט נעמען, דעם טויבן.

און נאָך דעם געקומען צום טויבן אין קיך און אין זײַנע אויערן געשריִען:

— וואָס זשע? געזונטערהייט האָט ער געקלערט פֿון ביקס ידים אַרויס?

און צוליב וואָס האָט אים אָט דער צווייענדיקער חניפֿה־גאַנג גענוצט? אים אַליין האָט דאָך שוין אַמאָל דער ביק חושד געווען אין אַ מיאוסער גנבֿה. איין מאָל, ווינטער, האָט ער אים אַפֿילו אַראָפּגעשלײַדערט מיט אַלע כּוחות פֿון די שטיינערנע מילטרעפּ. אַזוי, אַז ער, דער אויסגעדאַרטער יאָסעלע, האָט זיך אויף טויט איבער־געשראָקן, זיך אָנגעכאַפּט פֿאַרן שפּיציקן בלוט־פֿליסנדיקן נעזל און געכליפּעט ווי אַ ייִדענע:

— אוי!... מײַן קאָפּ!... ער האָט מיר דערהרגעט, מײַן קאָפּ...

אפֿשר האָט זיך אים אַליין שוין אויך אײַנגעגעסן דאָס חניפֿה־דיקע לעבן, און געוואָלט האָט ער שוין זײַן לײַטישער און אמתער, נאָר נישט געקאָנט, און כאָטש געפֿונען פֿאַר נייטיק דעם טויבן אַ גוט וואָרט זאָגן: „ס׳וועט אים גאָר נישט זײַן, לחלוטין גאָר נישט. ער דאַרף זיך נאָר איבערליגן, די לאַפּעטקע מיט דער ריפּ אויס־וואַרעמען"...

האָט אָבער דער טויבער קיין חכמות נישט פֿאַרשטאַנען און מרה־שחורהדיק נאָכגעשאָקלט: „גוט, גוט. ער וועט זיך איבערליגן".

אַליין האָט ער שוין, דאַכט זיך, נישט געקלערט, נישט וועגן לעבן און נישט וועגן טויט. געלעגן אין בעט מיט אַ גלײַכגילטיקן און בלאַסן פּנים און זיך אַלץ נישט געקאָנט מסיח־דעת־זײַן פֿונעם אומעטיקן געדאַנק: „אַראָפּגעפֿאַלן... פֿונעם פֿערטן שטאָק אַראָפּגע־פֿאַלן"...

ס׳איז אים שוין, דאַכט זיך, אַלץ איינס געווען, צי ער וועט אַ מאָל פֿונעם בעט אויפֿשטיין, צי ניין.

נאָך דעם איז איין מאָל צו אים געקומען אסתּר. געקומען אַ שלאַנקע און פֿרישע מיט אַ נײַעם און שוואַרצן האַרבסטרעקל און נאָך מיט נײַערע און שוואַרצערע ערנסטע אויגן. אַ ווײַלע איז זי נעבן זײַן בעט דערשטוינט און פֿאַרחלומט געשטאַנען, זיך אַפֿילו געהאַלטן מיט אַ פֿינגער פֿאַר דער גאָמבע און אים פֿאַרקלערטער־הייט באַדויערט: „אַ תּכלית, אַ שיינער תּכלית איז פֿון דיר גע־וואָרן"...

זי האָט זיך אײַנגעבויגן צו אים, אַ פּנים געוואָלט עפּעס אַרײַנ־שרײַען אין זײַן טויבן אויער, נאָר זיך נישט אײַנגעהאַלטן און זיך פֿונאַנדערגעוויינט אויפֿן קול. דעם קאָפּ האָט זי אַלץ טיפֿער און טיפֿער אײַנגעגראָבן אין די שמאַטעס, וואָס נעבן זײַן ברוסט, גע־כליפּעט און געוויינט. אוממעגלעך איז געווען צו וויסן וועמענס אומגליק זי באַווײנט: זײַנעם, דעם צו בעט געפֿאַלענעם טויבנס, אָדער גאָר איר אייגענעם, דעם געהיימען און אומבאַקאַנטן, ווי יענע פֿינצטערע האַרבסטנאַכט, וואָס אין איר האָבן די צוויי אָפּגעזאָגטע אַרבעטערס נעבן ביקס שטוב אַרומגעשנאָרעט און עפּעס באַמערקט.

דער טויבער האָט געקוקט אויף איר מיט זײַנע גרויסע בלײַ־קאָליִרענע אויגן און געוואָלט זאָגן עפּעס אַ נייטיק, ווייער נייטיק וואָרט. אַ מטושטשדיקס און פֿאַרעמלאָז האָט דאָס וואָרט לאַנג אַרומגעשוועבט אין זײַן קאָפּ: „יאָ, דער עיקר: זאָל איר דער קאָפּ אין דער לופֿט נישט פֿליִען, אָ!"

ער האָט שוין אַפֿילו געהאַט דאָס מויל געעפֿנט און אַ האַנט אויסגעבויגן. נאָר אסתּר איז שוין פֿונעם בעט אויפֿגעשטאַנען און גענומען דאָס האַרבסטרעקל פֿאַרקנעפּלען. זי האָט פּאַמעלעך און

Такая стояла кругом тишина, что глухой с удивлением думал:

«Странно! Прежде я все же мог расслышать, как строчит у портного швейная машина».

Часами просиживал он на койке с поникшей головой, молчаливый, угрюмый, и бросал умоляющие взгляды на хозяйку, которая возилась с сырыми дровами у печи.

Ему хотелось попросить у нее сущий пустяк, и все-таки его исхудалое землистое лицо кривилось, как у нищего, просящего подаяние.

Что ей стоит крикнуть ему на ухо несколько слов,— он мог бы тогда удостовериться, намного ли он стал хуже слышать.

Но женщина была злющая. Часто шмыгая мимо койки, на которой сидел глухой, иногда слегка задевая его свисавшие ноги, она даже не смотрела на него. Такая злющая была эта высохшая жена портняжки, что даже полными мольбы глазами нищего глухой ни на секунду не мог привлечь ее внимание.

А если бы ему вздумалось вытянуть ногу и загородить ей дорогу, она, наверное, вздрогнула бы от испуга и с удивлением воскликнула бы: «Смотрите, он еще жив, этот глухой!»

Ему было бесконечно обидно, и он уже злобно смотрел на жену портного, что-то бормоча. Так он поглядывал когда-то на жену — покойницу Лею и тоже ворчал без конца. Она в таких случаях, назло мужу, ложилась в постель одетая. Тогда он хватал со стола суповую миску и швырял о пол.

Пришла Эстер и долго ссорилась из-за него с хозяйкой, а он лежал на койке, ничего не слыша, и снова думал о тех важных и серьезных словах, которые нужно сказать дочери. Они долго вертелись в голове и наконец вырвались наружу — беспомощные, совсем не те, которые были у него готовы:

— Видишь ли.. вот если бы мать была жива...

С трудом дались ему и эти слова, а едва он их произнес, ему стало стыдно и за себя самого и за эту стройную девушку, которая не помнила даже умершей матери.

«Мама давно на старом кладбище — что пользы думать о ней?» — говорили ее удивленные глаза.

Вынув из кармана сдобную булку, она дала ее отцу.

...

Глухой попробовал, ему понравилось, и он принялся разглядывать лакомый кусок со всех сторон.

— О, Вове-мельник знает, что вкусно!

И вдруг приняла четкие формы и вылилась в нужные слова мысль, с которой он давно носился.

— Это нехорошо... то самоé... что рабочие тогда подметили... И вот еще, да!.. Я им не верю — ни Вове-мельнику, ни его щенку! Ни слову не верю!..

טרויעריק מיטן קאָפּ געשאָקלט, מרה־שחורהדיק אָפּגעזיפֿצט און אַפֿילו אַ יאַושדיקן טשמאָקע געטאָן מיטן מויל, גלײַך ווי זי וואָלט מיטן טשמאָקע וועלן זאָגן: „אויך אַ טאַטע... מישטיינס געזאָגט... וועמענס עצות זי וועט דאָ אויסהערן״...

*

טאָג־און־נאַכט האָט שוין נאָך דעם געגאָסן דער רעגן, געגאָסן אַ רעגלמעסיקער און סתם פֿאַרעקשנטער, גלײַך ווי עמעצער וואָלט אים בעטן, ער זאָל אויפֿהערן און ער וואָלט נישט פֿאָלגן און אויף צו להכעיס זיך חזרן:

„וויל איך אַזוי... וויל איך אַזוי... וויל איך אַזוי...״

ברודיקע האַרבסטטרערן זײַנען גערונען איבער די נאַסע פֿאַרבלאָזע שויבן, זיך געשלענגלט פּאַמעלעך און פֿויל און ענדלעך אײַנגעזונקען אין די אײַנגעהויקערטע און נאַסע קיכוועגט.

ווער האָט די טרערן באַדאַרפֿט?

אַלץ איז אַרום געווען אַזוי ברוגז און בייז, אַפֿילו דער אײַנגעהויקערטער און אָפּגעקראַכענער באַקאויוון, וואָס האָט דעם טויבן טאָג און נאַכט גלײַך אין פּנים געקוקט.

אַזוי שטום איז אַרום געווען. דעם טויבן איז אַוש אַ חידוש געווען:

„פֿלעגט ער דאָך אַמאָל דערהערן, ווי בײַם טאַנדעטניק קלאַפּט די ניימאַשין״.

גאַנצע שעהען איז ער געזעסן אויפֿן בעט מיט אַראָפּגעהאַנגענע פֿיס, אַ מרה־שחורהדיקער און שווײַגנדיקער. און געוואָרפֿן בקשה־אויגן אויף דער טאַנדעטניטשקע, וואָס איז אַלע מאָל אין קיך אַרײַנגעקומען און זיך אין באַקאויוון מיטן נאַסן האַלץ געפּאָרעט.

אַזאַ קליינינקייט האָט ער זי געהאַט צו בעטן, און דאָך האָט זיך זײַן בלאָס אויסגעמאַטערט פּנים, ווי בײַ אַ בעטלער פֿאַרקרימט:

„אָט ווען זי וויל נאָר אַ פּאָר ווערטער צו אים אין טויבן אויער אַרײַנשרײַען, וואָלט ער הערן אויף וויפֿל ער איז טויבער געוואָרן״.

איז אָבער די טאַנדעטניטשקע אַזאַ פֿאַרשאָלטענע שלאַנג געווען. אַלע מאָל איז זי נעבן זײַן בעט דורכגעגאַנגען, זיך אַפֿילו אָנגערירט אין זײַנע אַראָפּגעהאַנגענע פֿיס און אַפֿילו איין מאָל אים נישט מזכּה געווען מיט קיין בליק. אַזאַ שלעכטע איז זי שוין געווען, אָט די אײַנגעדאַרטע טאַנדעטניטשקע, און איר אויפֿמערקזאַמקייט האָט ער שוין נישט געקענט צו זיך צוציִען אַפֿילו מיט זײַן בעטלערישן פֿאַרקרימטן פּנים.

אָט, ווען ער שטעלט איר אַ פֿיסל אונטער און פֿאַרהאַלט זי נעבן זיך, וואָלט זי אַוש אַ ציטער געטאָן פֿאַר שרעק און וואָלט זיך געחידושט:

„זע נאָר, ער לעבט נאָך, דער טויבערז!״

ס'האָט אים פֿאַרדראָסן אויף דער טאַנדעטניטשקע, האָט ער שוין אויף איר מיט בייזע אויגן געקוקט און פֿאַר כּעס עפּעס אונטערגעברומט. אַזוי פֿלעגט ער אַמאָל בייז קוקן און אונטערברומען אויף זײַן ווײַב לאה. זי פֿלעגט זיך דעמאָלט אויף צו להכעיס אין די קלײדער שלאָפֿן לייגן, און ער פֿלעגט דערפֿאַר די שיסל פֿונעם טיש אַ כאַפּ טאָן און זי מיט אַ מאָל אויף דער ערד אַ שלײַדער טאָן.

אסתּר איז איין מאָל אַרײַנגעקומען און זיך לאַנג געקריגט פֿאַר אים מיט דער טאַנדעטניטשקע, און ער איז געלעגן אין בעט, גאָר נישט געהערט און שוין ווידער געטראַכט וועגן יענעם ערנסטן און וויכטיקן וואָרט, וואָס ער האָט זײַן אסתּרן באַדאַרפֿט זאָגן. דאָס וואָרט האָט זיך לאַנג בײַ אים אין טויבן קאָפּ געדרייט און ענדלעך אַרויס אַ וויכס און נאַרישס, נישט דאָס, וואָס ער האָט געקלערט:

„אַ, זעסטו, ווען זי, דײַן מאַמע לשלום, לעבט״...

אַרויסגעזאָגט האָט ער דאָס אַזוי האַרט און שווער, און דאָך האָבן זיך שוין זײַנע אויגן באַלד אָנגעהויבן שעמען פֿאַר זיך אַליין און פֿאַר איר, דער שלאַנקער און אויפֿגערעגטער, וואָס האָט שוין נישט געדענקט סאַראַ פּנים איר יאָרן לאַנג געשטאָרבענע מוטער האָט געהאַט. זי האָט אויף אים מיט אַזאַ וווּנדער געקוקט, גלײַך ווי זי וואָלט בײַ אים וועלן פֿרעגן: „צו וואָס ניצט זי איר איצט, אָט די געשטאָרבענע מאַמע, וואָס אויפֿן אַלטן בית־עולם?“

זי האָט אַרויסגענומען פֿון טאַש אַ שטיקל פּוטער־געבעקס און אים געגעבן. האָט ער דאָס פֿאַרזוכט, דערפֿילט דעם געשמאַקן טעם און גענומען דאָס אַרומקוקן: „דער ביק ווייסט, וואָס גוט איז“.

און פּלוצעם איז דער געדאַנק, מיט וועלכן ער האָט זיך לאַנג אַרומגעטראָגן, אויסגעפֿורעמט געוואָרן אין די נייטיקע ווערטער:

„ס'איז קרום... אָט דאָס, וואָס די אַרבעטערס האָבן דעמאָלט בײַ נאַכט געזען...“

— און וואָס נאָך?

ער גלייבט זיי נישט, נישט דעם ביק און נישט דעם בן זײַנעם. ער גלייבט זיי לחלוטין נישט.

3

מיט די ערשטע פֿרעסט האָט אים דער ווייטיק אין דער זײַט און אין דער לאָפּעטקע אָפּגעלאָזן. די קיכפֿענצטער זײַנען שוין געווען פֿאַרבלאָזן מיט שניי, און בײַ דער טאַנדעטניטשקע אין אויוון איז דאָס האָלץ נאָך נאַסער געווען. ס'איז אים געווען קאַלט, האָט ער אַרויפֿגעשלעפּט אויף זיך די שטיוול, אָנגעטאָן דאָס וואַטענע לײַבל, זיך האַרט צוגעגאַרטלט מיטן רויטן גאַרטל און אַפֿילו אָנגערוקט דאָס אויסגעפֿליקטע שמויסענע היטל איבער די טויבע אויערן. דער טאַנדעטניטשקע איז אַזש אַ חידוש געווען: „וווּהין? וווּהין גייט ער דאָס, דער טויבער?“

„אין קלויז — האָט ער איר מרה־שחורהדיק און שטיל אָנגעוויזן — ער גייט זיך אָנוואַרעמען... אין קלויז“.

די טאַנדעטניטשקע האָט עפּעס אויף גיך מיטן מויל געמאַכט. אפֿשר האָט זי אים געשאָלטן. ער האָט נישט געוווּסט און זיך געגאַנגען זײַן וועג.

אין קלויז האָט אים איין מאָל, בײַ דער הייסער הרובע, געפֿונען יאָסעלע דער נאמן און גענומען צו אים שרײַען: „דער ביק!... ביק!“

עפּעס האָט ער צו אים געשרי:ען וועגן דעם, וואָס דער ביק האָט אים, יאָסעלע דעם נאמן, אומזיסט אָפּגעזאָגט פֿון מיל און נאָך דעם אויסגעלאָזן עפּעס וועגן אים, דעם טויבן. „יאָ, יאָ. ער, דער טויבער, דאַרף דעם ביק לאָדן...“

— לאָדן? — האָט דער טויבער זיך געוווּנדערט.

ער האָט עס נישט פֿאַרשטאַנען, אויפֿגעהויבן די האַנט גאַנץ הויך און אויף דעם ביק אָנגעוויזן, אַראָפּגעלאָזן די האַנט גאָר נאָענט צו דער קלויז־פּאָדלאָגע און אויף זיך, דעם טויבן, מרמז געווען: „דער ביק, האָט עס געהייסן, איז אַזוי גרויס, אַזוי גרויס, און ער, דער טויבער, איז אַזוי קליין... גאָר קליין. געוויס וועט דער גרויסער דעם קליינעם מנצח זײַן“.

יאָסעלע האָט זײַן שטערן פֿאַרקנייטשט, זיך פֿאַרקלערט און אַזש גענומען דאָס בערדל אין האַנט. און דעם טויבן האָט זיך שוין געדאַכט, אַז ער האָט אַ קלוג און אַ טיף וואָרט געזאָגט. ער האָט זיך דערפֿאַר אויך פֿאַרקלערט און צוגעגעבן: „זאָל כאָטש דער ביק אים, דעם טויבן, צו רו לאָזן...“

געמיינט האָט ער מיט דעם נישט זיך מיטן ביק, נאָר אסתּר מיטן ביקס ברוינעם און וווּקסיקן בחור, געקלערט עפּעס פֿרעגן וועגן דעם בײַ אים, יאָסעלע דעם נאמן, און נישט געוווּסט ווי אַזוי.

III

К зиме бедро стало болеть меньше. Окна в кухне запорошило, а в печи, у которой возилась жена портняжки, шипели сырые дрова. Глухой озяб. Он надел сапоги, ватник, туго затянул красный кушак и надвинул на уши облезлую баранью шапку. Хозяйка даже рот разинула от удивления.

— Куда это ты? Куда собрался, глухой? — крикнула она ему на ухо.

— В молельню,— тихо и угрюмо ответил он.— Пойду отогреюсь.

В молельне, у жаркой печи, его разыскал Иосель и тотчас принялся кричать ему в ухо:

— Вове-мельник!.. Вове-мельник!..

До чего дожил! Хозяин, мол, и его, Иоселя, прогнал с мельницы...

— Да, да, глухой,— изо всех сил кричал он ему,— подай на него в суд!

— Подать на него в суд? — удивился глухой.

Он даже не мог этого толком осмыслить. Подняв руку высоко над головой, он затем опустил ее совсем низко, почти до пола.

Этим он хотел показать, что Вове-мельник такой большой-большой, а он, глухой, такой маленький-маленький... И, конечно, большой всегда сумеет обидеть маленького...

Иосель насупился, задумался и даже стал бороду теребить, и глухой решил, что сказал ему что-то важное и глубокомысленное. Он тоже задумался и погодя добавил:

— Пусть хоть Вове-мельник меня оставит в покое!

Он подразумевал не самого мельника и себя, а свою дочь Эстер и мельникова рослого и красивого сына. Ему

נאָך דעם איז אַ קאַלטער און שנייעדיקער װינט געװען. אַ פֿאַר־קלערטער איז ער צו אסתּרן געגאַנגען און אין זינען געהאַט פֿרעגן בײַ איר אַ נייטיקע זאַך. אין זינען געהאַט דעם גאַנצן װעג און זיך אַפֿילו געחזרט, װי אַזױ אָנהײבן: „אַ מענטש באַדאַרף װיסן... אַ מענטש באַדאַרף פֿאַרשטיין...“

אָבער, װען ער האָט די דרױסנטיר פֿונעם ביקס קיך געעפֿנט, האָט ער דערזען, װי דער װוקסיקער און רירעװודיקער מענדל האָט זיך מיט אַ מאָל פֿון אײנעם אַ קיכװינקל אַ לאָז געטאָן און גע־שװינד אַ פּראַל געטאָן אין דער צװײטער װײַסער טיר, װאָס האָט צום ביק אין די חדרים געפֿירט. ער האָט זיך דערשראָקן, דער־פֿילט אַ משונהדיק האַרצקלאַפּעניש און װידער דאָס נייטיקע װאָרט פֿאַרלױרן. אין זײַן טויבן קאָפּ האָט אַרומגעבלאָנדזשעט אַ חשד: „מענדל איז אַ מיאוסער בחור... גאָר אַ מיאוסער בחור“...

נאָר אסתּר איז שױן געזעסן נעבן אים, געשטופּט אים אַ גע־באַקטע קאַרטאָפֿל אין האַנט און צו אים געשריִען:

— געװען דאָ ער, נטע דער שדכן.

און דעם טויבנס פּנים איז שױן אױסגעבעסערט געװען, און די בלײַקאָלירענע אױגן זײַנע האָבן שױן עפּעס שמײכלענדיק געפֿרעגט:

— טאַקע באמת?... דו נאַרסט מיך נישט אָפּ?

עפּעס האָט זי צו אים געשריִען:

— פֿיני דעם פֿאַרבערס בחור יואלקען.

דער טויבער האָט אָפּגעביסן אַ שטיקל פֿון דעם הייסן קאַר־טאָפֿל און דאָס אין מויל געהאַלטן. דאָס ברייט־באַקעדיק פּנים זײַנס האָט זיך װי פֿאַרקרימט און בײַ עמעצן געבעטן רחמים: „ס'איז דאָך אָבער זייער אַ מיאוסער שידוך...“

זי האָט צו אים אין טויבן אויער געשריִען:

— יואליק איז אַ זשוליק... אַן אָדעסער זשוליק.

האָט ער קײַענדיק די קאַרטאָפֿל איר נאָכגעשאָקלט:

— יאָ, יאָ, אַ זשוליק... געװיס אַ זשוליק.

4

ס'איז דעמאָלט אַ פֿראָסטיקע נאַכט געװען.

דעם טויבן האָט זיך געחלומט, אַז ער קוקט־אַרױס פֿונעם העכסטן מילפֿענצטער און זעט, װי אין מילהויף יאָגט זיך מענדל נאָך דער גויע, װאָס ראַמט אין קאַנטאָר. די גויע אַנטלױפֿט מיט שרעק, גליטשט זיך אויפֿן אױסגעגאָסענעם אײַז און האָט מורא: אָט, אָט װעט זי מענדל כאַפּן. און דאָרטן, בײַ אַ זײַט, שטייט שולץ, דער מילנער, האַלט זיך פֿאַרן בויך און שרײַט לאַכנדיק: „כאַפּ זי!... כאַפּ, כאַפּ!...“

און פּלוצעם דערזעט ער, דער טויבער, אַז מענדל יאָגט זיך נישט נאָך דער גויע, װאָס ראַמט אין קאַנטאָר, נאָר נאָך זײַן אסתּרן. ס'כאַפּט אים אָזש אַ שױדער. אסתּר אַנטלױפֿט, שטרעקט־אױס די הענט און שרײַט פֿאַר פּחד. װען ער איז נישט טויב, װאָלט ער הערן אַ האַרצרײַסנדיקן קװיטש.

די אױסגעדאַרטע און שלעכטע טאַנדעטניטשקע האָט אים שױן נאָך דעם אַ גאַנצן פֿרימאָרגן געהאַלטן אין אײן שילטן: „אַ כאָלערע זאָל אויף אים קומען... ביסט אַ מבֿין, װי ער האָט זיך דאָס אַ ביסל צערעװעט בײַ נאַכט?“

זי איז אַפֿילו צו אים צוגעגאַנגען און פֿאַר זײַן אַרבל אַ שלעפּ געטאָן: „װאָס, װאָס האָט ער אַזױ גערעװעט בײַ נאַכט?“

ער האָט זיך געחידושט און מיט די אַקסלען געקנייטשט: „ער האָט גערעװעט? ער האָט נישט גערעװעט“.

אַלײן האָט ער שױן נישט געדענקט, נישט דעם חלום, נישט מענדלען און נישט די גויע. אַרױפֿציִענדיק אויף די פֿיס די אַלטע שטיװל, האָט ער זיי פֿון אַלע זײַטן באַטראַכט, אַ קלער געטאָן, אַז

очень хотелось поговорить об этом с Иоселем, но он не знал, с чего начать.

А потом, в снежный морозный вечер, глухой отправился к Эстер. На протяжении всего пути голову сверлила одна и та же мысль. Он даже затвердил ее начало:

«Надо же знать... Надо же, чтоб человек о себе подумал...»

Но, войдя со двора на кухню, он застал там высокого и проворного мельникова сына, который при виде его поспешил уйти. Глухой заволновался и снова растерял все нужные слова. Какое-то подозрение закралось в его душу:

«Мендель гадкий человек... Его надо остерегаться!..»

Но Эстер быстро подсела к отцу и, сунув ему в руку печеную картофелину, прокричала:

— Приходил ко мне Ноте-сват...

Лицо глухого сразу смягчилось, глаза чуть усмехнулись, как бы спрашивая:

«Это правда?.. Ты меня не обманываешь? Кого тебе сватают?»

Она опять прокричала:

— Цирюльникова сына, Юлика.

Глухой откусил кусочек горячей картофелины и держал его во рту. На его скуластом лице появилась жалобная гримаса.

— Никудышный жених!

Эстер крикнула снова:

— Да, он жулик!.. Одесский жулик!

Глухой жевал картофелину и кивал, подтверждая ее слова:

— Да, да, жулик... Конечно, жулик.

II

Глухому снилось, что он стоит на самом верху мельницы и оттуда наблюдает, как Мендель гоняется по двору за крестьянской девушкой-уборщицей. Девушка в испуге мечется, ноги ее скользят, она вся дрожит — вот-вот Мендель ее настигнет! А в сторонке механик Шульц хохочет, держась за бока и кричит:

— Лови ее!.. Лови, лови!..

Но вдруг глухой видит, что Мендель гоняется вовсе не за крестьянской девушкой, а за его дочерью Эстер. Она от него убегает, протягивает руки к отцу, кричит от страха. Не будь он так глух, он, наверно, услышал бы ее крики.

На другой день тощая, злая жена портняжки целое утро пилила глухого:

— Холера бы его забрала!.. Ну, что вы скажете, как он рычит во сне! — Она потянула его за рукав.— Отчего ты ночью орал?

Глухой с удивлением посмотрел на нее и пожал плечами: он скорее догадался, чем расслышал ее вопрос.

— Кто орал? Я?.. Да нет же, я не орал...

Он уже ничего не помнил из своего сна. Натягивая старые сапоги, он разглядывал их со всех сторон и думал, что хорошо бы салом смазать. Потом он ушел в молельню. Сидя у жарко натопленной печи, он размышлял о том, что он, глухой, любит, чтобы было тепло и еще он любит голову фаршированной щуки и свежую халу и, пожалуй, также жирную говядину — вроде той, что при нем ел однажды Вове-мельник.

«О, Вове-мельник знает, что вкусно!»

Молельня постепенно наполнялась. Люди почему-то переходили с места на место и возбужденно разговаривали.

מען דאַרף זיי מיט עפּעס אַ פֿעטער זאַך אויסשמירן, און איז אַוועקגעגאַנגען אין קלויז. דאָרטן איז ער לאַנג בײַ דער הייסער הרובע געזעסן און געטראַכט, אַז ער, דער טויבער, האָט ליב וואַרעמקייט. אויך האָט ער ליב אַ קאָפּ פֿון אַ פֿיש, הייסע און פֿרישע חלה און אַ שטיקל פֿעט פֿלייש, דאָס זעלביקע פֿעט פֿלייש, וואָס דער ביק האָט אַ מאָל פֿאַר אים אין די אויגן געגעסן. „דער ביק ווייסט, וואָס גוט איז".

די קלויז האָט זיך ביסלעכווײַז מיט מענטשן אָנגעפֿולט. ייִדן גייען־אַרום און שמועסן. אַ וווּנדער, וואָס מען דאַוונט נישט. מיט יעדער מינוט קומען־אָן נײַע מענטשן; זיי לויפֿן־אַרײַן מאָדנע געשווינד און מישן זיך אויס מיטן עולם, און דער עולם שלינגט זיי אײַן און ווערט גרעסער, מערער. דער טויבער קוקט מיט זײַנע בלײַקאָלירענע אויגן און באַמערקט: בײַ די, וואָס לויפֿן פֿון דאָס נײַ אַרײַן אין קלויז, זײַנען די פּנימער דערשראָקן, די מײַלער אָפֿן און די אויגן מוראדיק גרויס. זיי פֿרעגן, דאַכט זיך, בײַ די, וואָס געפֿינען זיך אין קלויז: טאַקע? אמת? יענע שאָקלען צו זיי מיטן קאָפּ, בלײַבן זיי שטיין, ווי פֿאַרגליווערטע און דערשלאָגענע און טשמאָקען מיט די ליפּן: „ס'איז אַ רחמנות..."

מען קוקט, דאַכט זיך, אויף אים. מענטשן סודען זיך בינטלעכווײַז און וואַרפֿן אויף אים משונהדיקע אויגן, און ער דרייט זיך נעבן זיי און רוקט אומעטום זײַן טויבן קאָפּ. מען לאָזט זיך נענטער צו אים. עמעצער ווײַזט אויף אים מיט אַ פֿינגער, קוקט ער זיך אַרום און באַטראַכט זײַנע בגדים: אַ קשיא, אפֿשר האָט ער די הויזן נישט ריכטיק פֿאַרשפּיליעט. מען גייט צו אים צו און מען שרײַט אים אויפֿן אויער, ער זאָל גיין אַהין, צו וואָווע ביקן, קוקט ער מיט אַזאַ וווּנדער און פֿאַרשטייט נישט: וואָס וועט דעם עולם אַרויסקומען, אויב ער וועט גיין צו וואָווע ביקן? ס'גייט צו אים צו אַ חשובֿער ייִד און שרײַט אים אויפֿן אויער, ער זאָל גיין צו ביקן. באַווײַזט ער מיט אַ פֿינגער צו זיך אויף דער ברוסט: „איך? איך זאָל גיין?"

ער פֿאַרשטייט גאָר נישט און גייט דאָך אַהין, צום ביק, קנייטשט מיט די אַקסלען און גייט.

נאָר דאָ, פֿאַר ביקס שטוב, שטייען אויך פֿיל מענטשן. ס'דאַכט זיך אים, אַז דאָס זײַנען די זעלביקע, וואָס ער האָט אין קלויז געלאָזן. זיי שטופּן זיך צום ביק אין די חדרים, פֿון די חדרים אין קיך און צוזאַמען מיט זיי שטופּט זיך ער, דער טויבער. ער וויל זיך ניט שטופּן, ווייסט נישט צוליב וואָס ער שטופּט זיך און שטופּט זיך פֿאָרט. די קיך איז שוין פֿול מיט מענטשן, ס'איז אַזוש דאָרטן פֿינצטער, ס'שווינדלט אים אין די אויגן, אַלץ ציטערט און שאָקלט זיך געשווינד, ווי די זיפּן, וואָס בײַם ביק אין מיל. ס'ציטערן און שאָקלען זיך די קיך, די מענטשן, און אַפֿילו דער טאַפּטשאַן מיטן אײַנגעצווּנגענעם, פֿאַרבלויטן מת, וואָס צו אים שטופּט ער זיך ענדלעך צו. אין איין רגע דערקענט ער דעם מת: „יאָ, ס'איז אסתּר, געוויס אסתּר".

ער הייבט זיך אַפֿילו נישט אָן צו וווּנדערן. אַדרבה, ס'דאַכט זיך אים: ער איז שוין דאָ אַ מאָל בײַ אָט דעם זעלביקן טאַפּטשאַן מיט דעם זעלביקן טויטן געשטאַנען. שוין לאַנג איז דאָס געווען, זייער לאַנג, נאָר ס'איז דאָך געווען. אַפֿילו די זעלביקע פֿיל מענטשן זײַנען דאָרטן אַרום געשטאַנען און אַ מרה־שחורהדיקער ווינטערדיקער פֿרימאָרגן איז דעמאָלט, ווי איצט, אין דרויסן געווען.

עמעץ טוט אים פֿאַרן אַרבל אַ שלעפּ און ווײַזט אים אויף דער סטעליע. ער קוקט: אַ שטריק הענגט נאָך דאָרטן אַראָפּ פֿונעם קרוק. ער פֿאַרשטייט שוין, אַז זי האָט זיך געהאָנגען. וויל פֿרעגן „פֿאַר וואָס?", פֿרעגט נישט, און כאַפּט אַ קוק אויף דער אַלטיטשקער ייִדענע, וואָס שטייט צוקאָפּנס פֿונעם מת. זי האָט זיך פֿאַרקרימט, אָט די אַלטיטשקע ייִדענע, זיך אײַנגעהויקערט, געעפֿנט דאָס צייןלאָזע מויל, פֿאַרוואָרפֿן דעם קאָפּ מיט די געשלאָסענע אויגן און זיך פֿאַרקרימט. זי וויינט, אַ פּנים, מיט אַ האַרצרײַסנדיקן קול, נאָר ער

«Удивительно,— думал глухой,— почему не начинают молиться?»

Народ все прибывал, люди вбегали с улицы и смешивались с толпой, которая быстро проглатывала их и разбухала. У всех вбегавших в молельню были испуганные лица. Вновь пришедшие, казалось, спрашивали у тех, кто пришел до них: «Это верно?.. Правду говорят?..»

А те в ответ только кивали с пришибленным видом, горестно причмокивая, как бы говоря: «Ай-ай!.. Какая жалость!»

Глухой замечал, что все на него поглядывают. Люди сбивались в кучи, перешептывались и как-то странно косились на него, теснее обступали, указывали пальцем.

Наконец его окружили плотным кольцом. Ему кричали в уши: пусть он идет т у д а, к Вове-мельнику. А глухой изумленно озирался и не мог понять: зачем им надо, чтобы он шел к Вове-мельнику? Он тыкал себя пальцем в грудь и переспрашивал:

— Мне идти к Вове-мельнику? Мне?

В полном недоумении он пожимал плечами. Но все же пошел.

Возле дома Вове-мельника улица была запружена. Люди лезли прямо во двор Вове-мельника, потом на кухню. Вместе с ними протискался туда и глухой. У него не было никакой охоты лезть в дом; он не мог понять, зачем он это делает, и все же лез вслед за другими. На кухне было полно, тьма народу, у глухого даже в глазах зарябило — будто он стоял возле подпрыгивающих сит на мельнице. Трясся, казалось, даже топчан, к которому наконец с трудом пробрался глухой,— топчан с лежавшим на нем посинелым телом. Глухой тотчас узнал: это Эстер, его дочь Эстер!

Он не был особенно удивлен. Ему казалось почему-то, что он уже стоял однажды возле этого топчана, на котором лежало то же мертвое тело. Это было давно, очень давно, но только наверное было. И те же люди стояли кругом, и было такое же холодное пасмурное утро.

Кто-то потянул его за рукав и показал на потолок. Глухой поднял голову — на крюке болталась веревка. Он догадался. Ему хотелось спросить, почему Эстер это сделала, но он ничего не спросил. Он не сводил глаз со сгорбленной старушки, стоявшей у изголовья топчана,— лицо ее было сведено гримасой, глаза были закрыты. Она рыдала, но глухой ничего не слышал. Его лицо тоже сводила гримаса, он хотел заплакать, но не мог. В комнате вдруг поднялся шум, всех стали выталкивать, старый служка погребального братства кричал в дверях:

— Ну, довольно, евреи, хватит! Идите себе подобру-поздорову!

Кухня опустела. Глухого тоже гнали, но он не уходил. Его брали за плечи, но он бросал вокруг себя свирепые взгляды и хватался обеими руками за топчан, на котором лежала покойница. Его оставили наконец в покое. Но вдруг он кого-то заметил в дверях, и тогда ему пришел на память недавний сон — мельничный двор, Мендель, крестьянская девушка и Эстер.

Глухой кинулся вон из дома. И хотя он вскоре забыл, куда собирался бежать, все же он мчался по улице что было мочи. Сапоги его увязали в рыхлом снегу. Он тяжело дышал. Он чувствовал, что силы его иссякают, и все-таки бежал дальше.

איז טויב און הערט נישט. ער פֿאַרקרימט זיך אויך, ווײַל אויך ווײַ־נען און קען נישט. ס'ווערט אַ גערודער. מען טרײַבט־פֿונאַנדער דעם עולם. דער אַלטער חבֿרה־קדישא־שמש שרײַט דאָרטן בײַ דער טיר:

— נו, גענוג, גענוג. גייט אײַך געזונטערהייט.

די קיך ווערט לידיק. מע טרײַבט אים אויך, ווײַל ער נישט גיין. מען שלעפּט אים פֿאַר די פּלייצעס. וואַרפֿט ער אַרום זיך אַזעל־כע שלעכטע אויגן און כאַפּט זיך מיט בײדע הענט פֿאַרן טאַפּטשאַן מיטן טויטן. מען רײַסט אים מיט כּוח, שלעפּט ער נאָך זיך דעם טאַפּטשאַן מיטן טויטן. מענטשן ווערן מיד און לאָזן אים צו רו. נאָר ער דערזעט עמעצן אויף דער טיר פֿון קיך און דערמאָנט זיך אין חלום, אין מילהויף, אין מענדלען, אין דער גויע און אין אסתרן. ער לאָזט־אָפּ דעם טאַפּטשאַן און לאָזט זיך ערגעץ לויפֿן. נאָר באַלד פֿאַרגעסט ער וווּהין ער דענקט לויפֿן. רײַסט זיך דאָך אַרויס אויף דער גאַס און לויפֿט גיך, מיט אַלע כּוחות. די שטיוול פֿאַרקריכן טיף, טיף אינעם אויפֿגעבלאָזענעם שניי און ער אָטעמט שווער. פֿילט ווי ס'לאָזט זיך אויס דאָס חיות, און לויפֿט.

5

דאָס איז געווען אַזוי מאָדנע און ווילד.

בײַם ביק האָט מען פֿאַרגעסן אויף נאַכט די בהמה אין שטאַל פֿאַרטרײַבן, האָט מען זי נאָך דעם גאַנץ פֿרי מיט אַן אָפּגעשניטע־נעם עק אין דרויסן נעבן הויפֿטיר געפֿונען. פֿון שטוב זײַנען אַלע מענטשן מיטן ביק בראש אַרויס. מען האָט די בהמה אין הויף אַרײַנגעלאָזן, זיך אַרומגעשטעלט, זי באַטראַכט און זיך מיט דער־שטוינטע פּנימער אין די אויגן געקוקט: „וואָס זאָל דאָס באַטײַטן?“

דער עק איז מיט אַ שאַרפֿער זאַך געווען אָפּגעהאַקט הויך בײַם רוקן. פֿונעם פֿאַרווונדעטן אָרט האָבן נאָך געטריפֿט טראָפּנס בלוט. אַ מרה־שחורהדיקע און אומגליקלעכע איז די בהמה געשטאַנען צווישן היימישן עולם, געשטאַנען מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ, טרויעריק מיט די גרויסע בהמשע אויגן געפֿינקלט און דאַכט זיך גע־טראַכט: „אָט קוקט: אײביק, אײביק וועל איך שוין קיין עק נישט האָבן... אַז אַך־און־ווײ איז צו מיר...“

עטלעכע טעג נאָך אַנאַנד האָט מען זיך בײַם ביק אין שטוב די קעפּ געבראָכן: „וועמענס אַרבעט זאָל דאָס זײַן?“

מען האָט פֿון אַ זײַט בליקן אויף יאָסעלען, דעם אָפּגעזאָגטן נאָמן, געוואָרפֿן. חושד געווען די צוויי אַרבעטערס, וואָס האָבן מענדלען אויספּאַטשן געוואָלט, זיי אַפֿילו צום אוראַדניק[1] גערופֿן און זיי דאָרטן אויסגעפֿאָרשט. ערשט מיט אַ פּאָר וואָכן שפּעטער איז מען אַקאָרשט אויף אַ סבֿרה געפֿאַלן: „כ'בעט אײַך, אפֿשר איז דאָס גאָר דעם טויבנס אַרבעט?“

עמעצער האָט אַ זאָג געטאָן גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַרײַן און אַלע האָבן זיך שוין נאָך דעם אין דעם אָנגעכאַפּט. ס'איז געווען אַזוי משונה און נישט צו גלייבן אויף אים, דעם ווּקסיקן און ברייט־ביינערדיקן טויבן מיטן צוגעגאַרטלטן לײַבל, אָנגערוקטן שמויסע־נעם היטל און מרה־שחורהדיק גלײַכגילטיקן פּנים, און דאָך האָט מען געגלייבט, זיך געוווּנדערט, נישט פֿאַרשטאַנען און געגלייבט: „אַ קשיא אויפֿן טויבן? ס'איז דאָך מיט אים עפּעס נישט אין גאַנצן גלאַט“...

אָט האָט אים איין מאָל די אויסגעדאַרטע טאַנדעטניטשקע דערצאָרנט, האָט ער איר אַן אויסגעטוענעם שטיוול אין קאָפּ גע־וואָרפֿן, געכאַפּט אירע בעטן, טישן און בענקלעך און זיי מיט כּעס אין דרויסן אַרויסגעשלײַדערט. מען איז דעמאָלט פֿונעם גאַנצן שטעטל זיך צונויפֿגעלאָפֿן, געקוקט פֿון ווײַטנס און מורא געהאַט צוגיין. איינער האָט דעם צווייטן איבערגעגעבן: „דעם טויבן זײַנען די ׳געבלוטן׳ אַרײַן אין קאָפּ“...

די אויסגעדאַרטע טאַנדעטניטשקע האָט זיך דאַ אַרומגעדרייט, זיך געקלאַפּט מיט צוויי פֿויסטן אין קאָפּ און געריסן איר שמאַלן אוז היזטריקז האלדז:

V

То, что случилось через некоторое время, было дико, необъяснимо.

У Вове-мельника забыли загнать корову в хлев, а утром ее нашли у ворот с отрезанным начисто хвостом. Все выбежали из дома во главе с самим хозяином. Корову впустили во двор, ее окружили.

«Что бы это значило?»

Хвост был отрублен почти у самого комля, из которого и сейчас еще капала кровь. Корова стояла грустная, несчастная, с поникшей мордой, и ее печальные навыкате глаза часто моргали.

Несколько дней кряду в доме Вове-мельника не переставали ломать себе голову:

«Кто бы мог это сделать?»

Бросали косые взгляды на уволенного с мельницы Иоселя, заподозрили двух рабочих, собиравшихся набить морду Менделю, их даже таскали к уряднику. Лишь несколько недель спустя кого-то вдруг осенило:

— Уж не глухого ли это работа?

Человек сказал это так, наобум, но все сразу ухватились за его догадку. Это было невероятно: людей охватывал страх при мысли, что этот ширококостный человек с угрюмым лицом, опоясанный красным кушаком, с надвинутой на глаза бараньей шапкой, ночью гоняется с топором за коровой, и все-таки этому верили — недоумевали и верили.

А кто его знает, этого глухого? У него вот тут не все в порядке!

Ведь было уже однажды: когда жена портняжки его вконец допекла, он запустил ей в голову сапогом, а потом, разъярясь, принялся выбрасывать на улицу кровати, столы и скамейки. Весь город сбежался тогда к дому портного. Люди стояли на почтительном расстоянии и со страхом смотрели, не смея подойти ближе. Из уст в уста передавалось:

— Кровь ударила глухому в голову!

— ייִדן קוקט: אַ פּאָגראָם מאַכט ער מיר... אַ פּאָגראָם!

און ייִדן זײַנען געשטאַנען און האָבן געקוקט. ס'האָבן זיך שוין געפֿונען גוטהאַרציקע קרעפּטיקע קינדער, וואָס זײַנען גרייט געווען אויף דעם טויבן זיך אַרויפֿצוּוואַרפֿן, האָט אָבער די טאָנדעטניטשע שונאים געהאַט, זיי האָבן געבליצט אויף איר מיט בייזע אויגן און געשעפּטשעט אונטער אירע פּלייצעס:

— נישקשה, נישקשה, זי איז זיך אינעם טויבן גענוג נוקם.

און דאָרטן, בײַ דער שטוב, האָט נאָך דער טויבער עפּעס אין דרויסן אַרויסגעשלײַדערט און געשאָלטן מיט אַ דערשטיקטן קרעכץ:

— אַ ר־ר־רוח!...

מען האָט אים טאַקע צום אוראַדניק גערופֿן און זיך בײַ אים דערפֿרעגן אָנגעהויבן:

— דו קענסט זי, דעם ביקס בהמה?

האָט ער זיך אָבער אָנגעכאַפּט אינעם וואָרט „ביק” און דאָס נישט געקאָנט פֿאַרגעסן:

— יאָ, יאָ, וואָווע ביק.

דעם אוראַדניק איז באַלד נמאס געוואָרן און געוואָלט האָט ער שוין וואָס גיכער פּטור ווערן פֿון אָט דער וווּקסיקער און ברייט־ביינִיקער בריאה, וואָס קוקט אויף אים מיט גרויסע אויסגעגלאָצטע אויגן און „בעבעט” מיט שווערקייט אַלץ איין און איינציק וואָרט. האָט אָבער דער טויבער פֿון אים נישט געוואָלט אָפּטרעטן, געקראָכן צו אים אַלץ נענטער און נענטער און אַפֿילו געמאַכט צו אים מיט דער האַנט:

— וואָווע ביק... אַ...

עפּעס האָט ער אים געוואָלט דערציילן וועגן אַ בײַטלמיל, וואָס האַלט זיך אין איין טרייסלען, וועגן אַ טאַפּטשאַן מיט אַ מת און וועגן אַ קרוק מיט אַ שטריק; געוואָלט דערציילן און נישט געקאָנט. ווי אין אַ נעץ איז ער פֿאַרפּלאָנטערט געוואָרן אין דער ערשטער מחשבה וועגן ביקן און זיך פֿון איר אַרויסרײַסן קיין כּוח נישט געהאַט.

דער אוראַדניק האָט אים ענדלעך אַרויסגעשטופּט און פֿאַר־שלאָסן די טיר, און ער איז נאָך דאָרטן לאַנג געשטאַנען און גע־נומען, גאָט ווייסט וואָס נאָך וואָס, די הויזן איבערבינדן. אַ ייִד פֿון שטאָט איז פֿאַרבײַ דורכגעגאַנגען, האָט ער אין די הויזן פֿאַרגעסן, זיך געלאָזט גיין צו אים, שוין אַפֿילו אויסגעשטרעקט אַ האַנט פֿאָרויס און אים אָנגעהויבן דערציילן דאָס זעלביקע, וואָס ער האָט נאָר וואָס געוואָלט דערציילן דעם אוראַדניק: „אָ!... דער ביק!...”

דער ייִד האָט זיך איבערגעשראָקן און מיט אַ מוראדיק האַרץ־קלאַפּעניש אַנטלאָפֿן אין אַ זײַט, און ער איז געגאַנגען ווײַטער צו דער שטאָט צו און אויסגעשטרעקט די האַנט צו יעדן מענטשן, וואָס ער האָט באַגעגנט. ייִדן האָבן פּחד באַקומען און אים דעם וועג אָפּגעטראָטן, און ער איז אַלע מאָל שטיין געבליבן מיט אַן אויס־געשטרעקטער האַנט און מיט נישט קיין געענדיקטן וואָרט: „אָ!... דער ביק!...”

יעדע מחשבה האָט זיך, אַ פּנים, מיט אָט דעם וואָרט אין זײַן געפּרעסטן מוח אָנגעהויבן, נאָר קיינער האָט נישט געוואָלט הערן אָט די מחשבה. איז ער דערפֿאַר בײַם ערשטן וואָרט געבליבן, גלײַך ווי ער מיט אָט דער מחשבה וואָלטן אויף עמעצן געהאָפֿט און געוואָרט. אָט וועט ער סוף־כּל־סוף קומען, יענער מענטש, וואָס וועט אים וועלן אויסהערן. וועט ער דאָס ערשטע וואָרט אָפּלאָזן און וועט אים אַנטדעקן אַלע מחשבות, וואָס אין זײַן טויבן און גע־פּרעסטן קאָפּ.

פּאַמעלעך איז ער אַזוי פֿאַרגאַנגען אין קלויז, געעפֿנט די טיר און אַרײַנגערוקט זײַן טויבן קאָפּ. קיינער איז אין קלויז נישט גע־ווען. האָט ער זיך בײַ דער הייסער הרובע געזעצט. אַרום אים איז אַזוי שטיל און רויִק געווען. די קלויזשויבן — מאָט פֿאַרפֿרוירן, די סטענדערס — פֿאַרלאָזן, ווי מצבֿות פֿון קדושים, וואָס שטייען מיטן פּנים צו מזרח־זײַט און כאַפּן אַ קוק אַהין, צו גאָט־ברוך־הוא.

Жена портного металась взад и вперед, била себя кулаком в голову и вопила визгливо и хрипло:

— Смотрите!.. Он мне погром устроил, настоящий погром!

Люди стояли и смотрели. Нашлось, конечно, несколько здоровых молодцов, которые могли бы наброситься на глухого и унять его, но у жены портного были враги, они удерживали их и говорили, злобно сверкая глазами:

— Ничего, ничего, она достаточно изводила его, этого глухого!

А в дверях то и дело показывался глухой и снова что-нибудь выбрасывал на улицу. Из груди его вырывался сдавленный хрип.

Вспомнив про этот случай, глухого повели в конце концов к уряднику, туда же погнали несчастное животное. Показывая глухому на корову, стали допытываться, крича ему в уши:

— Ты корову мельника знаешь?

Он сразу ухватился за слово «мельник», и оно целиком завладело его сознанием:

— Да, да, Вове-мельник!.. Ну да, Вове-мельник!..

Уряднику это скоро надоело; он хотел поскорее избавиться от этого высоченного, ширококостного детины, который таращил на него оловянные глаза и твердил одно и то же. Но глухой не унимался, он наседал на урядника, размахивая руками:

— Да, да, Вове-мельник, да, да!..

Ему хотелось рассказать про мельницу, которая вся ходуном ходит, про топчан, на котором лежало посинелое тело, про веревку, свисавшую с потолка,— хотелось рассказать обо всем, но он не мог. Словно в тенетах, запутался он в первой же мысли о Вове-мельнике, и уже не было у него сил высвободиться.

Урядник вытолкал его на улицу и запер за ним дверь. Глухой постоял у крыльца, а потом, неизвестно почему, вдруг принялся поправлять штаны. В это время мимо проходил какой-то человек. Тогда глухой, забыв про штаны, направился к нему и, протянув руку, начал повествовать о том, чем не удалось ему поделиться с урядником:

— Да, да, Вове-мельник...

Прохожий перепугался и с замирающим сердцем кинулся наутек в ближайший переулок. А глухой шел, протянув вперед руку, и пытался останавливать всех, кто попадался на пути. Вид его вызывал страх, ему уступали дорогу, а он все шел, протянув руку и ворочая в голове недодуманную мысль: «Да, да, Вове-мельник...»

Он, видимо, все ждал, все надеялся, что вот появится наконец человек, который выслушает его, и тогда ему удастся перескочить через эти первые слова и открыть выход мысли, давившей на мозг.

Тихо добрел он до молельни, открыл дверь и просунул в нее глухую голову. Там не было ни души, и он уселся у жаркой печи. Кругом было тихо. Окна заиндевели, пюпитры для молитвенников стояли, как надгробные плиты, повернутые лицом к востоку.

За печью спал нищий, пешком добравшийся сюда издалека. Он храпел и видел сладкий сон — будто без конца сыплются в его карманы новенькие копейки.

А глухой сидел грустный и даже не подозревал, что по другую сторону печи лежит человек. В его сжатом тисками мозгу смутно, как в тумане, носились обрывки воспоминаний: о печальном случае с бедром, о топчане, на котором лежала покойница, о крюке, на котором болталась веревка. И среди всего этого металась одна неотвязная мысль, которую никак не удавалось довести до конца: «Да, да, Вове-мельник, да, да...»

כראַפּעט זיך ערגעץ קעגנאיבער דער הייסער הרובע אַ ייִד אַן אָרעמאַן, וואָס איז פֿון ווײַטע מקומות צו פֿוס געקומען, כראַפּעט פֿון אַ געשמאַקן בײַטאָגעדיקן דרימל און חלומט וועגן אַ סך, אַ סך אײנציקע קאָפּיקעס.

און דער טויבער זיצט דאָ מרה־שחורהדיק בײַ דער הרובע און הערט נישט, ווייסט נישט אַפֿילו צי דאָרטן, קעגנאיבער דער הרובע, ליגט אַ מענטש. זײַן מוח איז אײַנגעפּרעסט, קאַלט, און געדענקט שוואַך און נעפּלדיק אַ טרויעריק געשעעניש מיט זײַנער אַ פֿאַרווּנדעטער לאַפּעטקע, מיט אַ טאַפּטשאַן, מיט אַ מת, און מיט אַן אײַזערנעם קרוק, וואָס צו אים איז אַ שטריק צוגעבונדן. און אַרום אַלץ דרייט זיך אַן אָנגעהויבענע מחשבֿה מיט נישט קיין געענדיקטן וואָרט: „דער ביק!... אַ!...“

ס׳קומט־אַרײַן יאָסעלע דער נאָמן, טוט־אויס דאָס שמויסענע פֿוטער און זעצט זיך נעבן אים בײַ דער הרובע. פּאַמעלעך און פֿאַרחלומט גלעט ער זיך זײַן שפּיציק בערדל. און דאַכטן דאַכט זיך שוין, אַז ער קלערט זײַנע תּמיד בייזלעכע מחשבֿות, מחשבֿות פֿון אַ ייִדן אַ מטופּל, וואָס זיצט אָן פּרנסה. האָט אָבער יאָסעלע אַ נשמה, וואָס עס באַרירן זי צײַטנווײַז ווילד־פֿרעמדע ענינים. ער שרײַט עפּעס אינעם טויבנס פֿאַרשטאָפּטן אויער און דער טויבער בייגט צו אים זײַן געפּרעסטן קאָפּ און שאָקלט אים נאָך: „געשטאָרבן?... וואָס זשע דען? אַוודאי געשטאָרבן“.

ער וויל עפּעס זאָגן, נאָר יאָסעלע לאַכט. ס׳פֿאַרקנייטשן זיך יאָסעלעס צוגעשוירענע וואָנצעס מיט דער איבערשטער ליפּ און ס׳באַווײַזן זיך געלע, פֿאַררויכערטע ציינער. יאָסעלע שרײַט ווידער, און ער קוקט אים אין די אויגן. זײַן פּנים איז מרה־שחורהדיק. די בלײַענע אויגן זײַנען פֿאַרגליווערט און אויסגעגלאָנצט. דאָך כאַפּן זיי בײַ יאָסעלען איבערגעריסענע ווערטער און גיבן־איבער דעם געפּרעסטן מוח: „דער ביק איז אַ חזיר... אַ רײַכער חזיר, נישקשה“.

ס׳דאַכט זיך אים, אַז יאָסעלע רייצט זיך מיט אים, און ס׳פֿאַרדריסט אים. נאָר באַלד פֿאַרגעסט ער, אַז ס׳פֿאַרדריסט אים און וואָס ס׳פֿאַרדריסט אים, און געדענקט נאָר דעם ביקס הויכע און ווײַס אָפּגעקאַלכטע שטוב מיט אירע פֿונאַנדערגעוואַקסענע אַקאַציע־ביימער, וואָס פֿאַר די פֿענצטער, און מיט איר ריין בלויען, ווי נאָר וואָס אָפּגעוואַשענעם פּאַרקאַן.

עס ווערן טונקל די געקוויטלט פֿאַרפֿרוירענע שויבן. מענטשן קומען־אַרײַן אין קלויז. רוקט ער זיך פּאַמעלעך אַרויס אין דרויסן, פֿאַרלייגט די הענט אין די אַרבל און לאָזט זיך ערגעץ גיין. ער שפּאַנט פּאַמעלעך מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ. נאָר באַלד פֿאַרגעסט ער, וווהין ער גייט, פֿילט אַפֿילו נישט צי ער גייט, ווייסט נישט צי אין דרויסן איז זומער, צי ווינטער. ייִנגעלעך פֿאַרלאָזן אויף אַ ווײַלע דעם גליטש און לויפֿן אים נאָך. עפּעס שרײַען זיי צו אים, נאָר ער הערט נישט, גייט צווישן צוויי שורות הילצערנע קלייטן און קוקט זיך אויף זיי נישט אום. מענטשן קערן אים אָפּ דעם וועג, און ער באַמערקט זיי נישט. פֿון אונטן פֿאָרט־אָן אַ שליטן. דעם פֿויער איז קאַלט, ער פֿוילט זיך נעמען די לייצעס אין די הענט און אָפּקערן, שרײַט ער אים: „בערעגיס!“[2]. און ער הערט נישט. דער דישל טוט אים אַ קלאַפּ אין די אײַנגעהויקערטע ברייטע פּלייצעס, כאַפּט ער זיך מיט דער האַנט פֿאַרן פֿאַרווּנדעטן אָרט, קוקט זיך נישט אום און גייט ווײַטער.

ער שטעלט זיך אָפּ בײַם ביק אין פֿינצטערן קאָרידאָר און ווייסט נישט, וווהין זאָל ער ווײַטער גיין. די רעכטע טיר, וואָס פֿירט אין עסצימער, איז צוגעמאַכט שטײַף און פֿעסט, גלײַך ווי זי איז געשלאָסן פֿון אינעווייניק. די לינקע טיר, וואָס צו דער קיך, איז עטוואָס אָפֿן. אַ לאַנגע און שמאָלע שײַן ציט זיך דורך איר פֿון דער קיך, צעשפּרייט זיך אויף דער פּאָדלאָגע פֿונעם פֿינצטערן קאָרידאָר און רירט זיך נישט. ער שטעלט זיך אין ווינקל, וואָס קעגנאיבער אָט דער טיר, און רירט זיך אויך נישט. מען גייט מיט אַ לאָמפּ גיך אַדורך און מען באַמערקט מיט שרעק אַ פּאָר אָפּגעריבענע שטיוול־נעזער. ס׳ווערט אַ גערודער, און ס׳שטייען שוין נעבן אים אַלע

В молельню вошел Иосель, снял облезлый тулуп и сел рядом с глухим. Медленно и задумчиво поглаживал он свою острую бородку. Видно было, что и он занят тревожными мыслями — мыслями многодетного отца, оставшегося без заработка. Но Иосель не мог не вмешиваться в дела, которые его совсем не касались. Нагнувшись к глухому, он стал что-то кричать. Глухой склонил к нему голову, кивал в такт его словам и говорил:

— Умерла?.. Как же иначе?.. Ну да, умерла Эстер...

Он хотел что-то добавить, но Иосель вдруг захихикал. Его рот скривился, губа с подстриженными усами поднялась, обнажив желтые, прокуренные зубы. Он снова начал что-то кричать глухому, а тот пристально смотрел на него выпученными бесцветными глазами, и казалось, именно глазами улавливал он кое-что из слов Иоселя:

— Вове-мельник — свинья!.. Жирная, объевшаяся свинья, уж поверь мне!

Ему померещилось, что Иосель его дразнит, и это очень огорчило его. Но он тут же забыл и о своем огорчении и о причине его,— он помнил только высокий, тщательно выбеленный дом, густо разросшиеся акации перед окнами и заново покрашенный синий забор.

Темнели расцвеченные морозом окна. В молельне собирался народ. Тогда глухой потихоньку выбрался на улицу и, пряча руки в рукава, двинулся, неизвестно куда. Он брел медленно, низко опустив голову. Он уже успел забыть, куда намеревался идти. Он не чувствовал даже, что движется, не знал — зима на дворе или лето. Ребятишки, забыв про салазки, бежали за ним. Они что-то кричали ему вслед, но он не слышал. Он шел, не оглядываясь, между рядами лавчонок. Люди уступали ему дорогу, а он их и не замечал.

Сзади наезжали сани. Возница озяб, ему лень было высвободить руки и взять вожжи, чтобы немного свернуть. Он только крикнул:

— Берегись!

Глухой не слышал. Когда его сзади ударило оглоблей, он только схватился за ушибленный бок и, не оглянувшись, продолжал шагать.

Он остановился, очутившись в темной прихожей Вове-мельника, и не знал, куда идти. Дверь справа, которая вела в столовую, была закрыта,— видимо, заперта изнутри. Дверь слева, что вела в кухню, осталась чуть приоткрытой. Узкий неподвижный сноп лучей падал оттуда на пол прихожей. Глухой, тоже неподвижный, стоял в углу, против двери. Кто-то вошел с лампой и насмерть перепугался, заметив широкие носы его сапог. Поднялся крик, и глухого окружили выбежавшие из комнат люди. Сам Вове-мельник что-то орал ему в ухо, но он ничего не слышал и только вспоминал слова Иоселя:

«Вове-мельник — свинья! Жирная, объевшаяся свинья!»

Глухой не перестает думать об этих словах и тогда, когда возвращается к себе домой и становится у печи, возле которой уже греется портняжка.

Теперь он вспоминает, что был у Вове-мельника, что видел его совсем близко.

И еще помнит он, что прежде зарабатывал на хлеб, перетаскивая тяжелые кули с зерном и с мукою, что когда-то у него была жена Лея и дочь Эстер.

שטובמענטשן. דער ביק אַליין שרײַט עפּעס אין זײַן טױבן אויער, נאָר ער הערט נישט און טראַכט: „דער ביק איז אַ חזיר... אַ רײַכער חזיר... נישקשה".

*

און בעת ער קומט־צוריק צו זיך אין שטיבל און שטעלט זיך נעבן טאַנדעטניק בײַ דער הרובע, טראַכט ער נאָך אַלץ וועגן דעם. איצט געדענקט ער שוין, אַז ער איז געווען בײַם ביק אין שטוב און האָט אים געזען נאָענט נעבן זיך. און נאָך געדענקט ער: ער איז אַ טױבער, אַ ייד אַ טרעגער, וואָס האָט אַמאָל געהאַט אַ ווײַב לאה מיט אַ מיידל אסתּר. ער פֿאַרקרימט זיך אַפֿילו און באַווײַזט דעם טאַנדעטניק צו זיך אויף דער ברוסט:

„עסן... ס'קלעמט אים אָט דאָ, בײַם האַרץ־לעפּעלע".

און דער טאַנדעטניק זיצט רױק נעבן אים, האַלט אַ קליין פֿאַר־שמוצט קינד אין שויס און גלעט מיט אַ האַנט זײַן אומריין קעפּל. זײַן קול איז צעקראַכן און מאַנאַטאַניש, ווי דאָס קול פֿון אַ יידענע. ער האָט נישט קיין באָרד. עטלעכע איינציקע האָר שטעקן אין זײַן גאָמבע און אין דער איבערשטער ליפּ און שאָקלען זיך בשעת ער רעדט. ער גענעצט זיך פֿונאַנדער, הייבט זיך אויף און שרײַט צום טױבן אין אויער:

— ער איז נישט קראַנק צו באַצאָלן, דער ביק...

דאָס ברודיקע קינד פֿאַרקרימט זיך, עפֿנט אַ קליין מײַלכל אָן ציינער און פֿאַרגייט זיך. און דער טאַנדעטניק הערט נישט און שרײַט נאָך אַלץ צום טױבן:

— אַ רוח'ן ביקס טאַטן!

די טאַנדעטניטשקע לויפֿט־אַן ערגעץ פֿון גאַס, כאַפּט דאָס ווײ־נענדיקע קינד אויף אירע קאַלטע, אויסגעדאַרטע הענט און רײַסט איר שמאָלן האַלדז:

— פֿאַר אַזאַ מעשה מעג ער גוט באַצאָלן, דער ביק... ער האָט אָבער געוווסט אויף וועמען אָנצוטרעפֿן. זי שלעפּט אים פֿאַר דער האַנט און שרײַט:

— טױבער גולם!... וואָס שווײַגסטו?

נאָר בײַם טױבן זײַנען שוין די געדאַנקען ווידער פֿאַרפּלאָנטערט. ער קוקט גלײַך אין דער טאַנדעטניטשקעס פּנים און רירט זיך נישט.

אַ שכן, אַ שנײַדער מיט אַ ווייכער און ליכטיקער באָרד, קומט צום טאַנדעטניק אין שטוב אַרײַן, באַטראַכט לאַנג דעם טױבן און שלעפּט פֿאַר זײַנעם אָן אַרבל:

— טױבער, סאַראַ טאָג איז הײַנט?

ער איז אַזאַ ווייכער און גוטיטשקער, אָט דער יונגער שנײַדער מיט דער לאַנגער, ווייכער באָרד. ער וויל אויספֿאָרשן אויף וויפֿל דער טױבער איז צעמישט, און בײַ אים אַליין קלאַפּט שוין אַזוי שנעל דאָס האַרץ, און דאָס פּנים זײַנס, דאָס אידעלע, איז שוין רויט, און די אויגן זײַנע שעמען זיך שוין, פֿינקלען און שעמען זיך: ער ווייסט? אפֿשר האָט ער אַ נאַרישקייט געטאָן...

נאָר דער טױבער ווייסט נישט, ווער ס'שלעפּט אים פֿאַר זײַן אַרבל, ווייסט נישט נאָך וואָס מען שלעפּט אים, ווייסט נישט צי בײַ דעם, וואָס שלעפּט אים, איז הײַנט שבת צי וואָך. אָן אײַנגע־הויקערטער, מיט פֿאַרבאַהאַלטענע הענט, פֿאַרלאָזט ער די שטוב, גייט ערגעץ און ווייסט נישט וווהין, דרייט זיך נעבן דער קלויז און אין מאַרק בײַ די קלייטן און דערזעט פּלוצעם, אַז ער שטייט ווי־

דער בײַם ביק אין שטוב. דער ביק שטייט אים אַנטקעגן און שרײַט אין זײַנעם אָן אויער, אַ שמאַטע:

— וואָס ווילסטו, טױבער?

מען עפֿנט די טיר און מען ווײַזט אים, ער זאָל זיך נעמען דעם וועג. פֿאַרלייגט ער ווידער די הענט אין די אַרבל און פֿאָלגט שווײַגנדיק און שטיל.

און ווינטערס נעפּלדיקע מעת־לעתן האָבן געגענעצט און גע־בוירן קורצע און פֿראָסטיקע טעג. דאָס זײַנען נישט געווען קיין טעג, נאָר טונקעלע און מסוכּנדיק קאַלטע בין־השמשותן.

ס׳האָט געשאָטן שניי.

גאַנץ פֿרי האָט זיך דער טאָנדעטניק מיט דער ווײַבס שאַל אויפֿן גרויסן שמויסענעם פּוטער אײַנגעהילט, זיך אין מאַרק אַרויס־געכאַפּט און באַלד צוריק, אַ פֿאַרשאָטענער מיט שניי און מיט אַ פֿאַרבלויטער נאָז, צו לויפֿן געקומען. ער האָט געריבן די פֿאַר־פֿרוירענע אויערן מיט די פֿאַרשטיינערטע שפּיצפֿינגער און דער־ציילט דעם ווײַב וועגן דרײַ פֿאַרפֿרוירענע, וואָס מען האָט ערגעץ נאָענט אונטער אַ פֿאַרשאָטענעם דאָרף געפֿונען. „יאָ, און וואָס נאָך? ייִדן האָבן זיך אויף אַ יאַריד געלאָזן פֿאָרן און זיך קוים לעבעדיקע פֿון אונטער דער שטאָט צוריק פֿאַרשלעפּט״.

אַזוי צופֿרידן איז ער שוין געווען מיט דעם, וואָס ער האָט זיך מיט אַ סך הייצונג פֿאַרגרייט, געהאַלטן אַ שטיקל אַרבעט בײַ דער הייסער הרובע, געקוקט אויף די פֿאַרבלאָזענע שויבן און זיך פֿאַר שמחה אַזש מיטן טויבן געוואָרטלט:

— זײַ אין שטוב, טויבער... דו הערסט, וואָס מען רעדט צו דיר?

האָט אָבער דער טויבער נישט געהערט און זיך דאָס זײַניקע געטאָן: דאָס קורצע און גראָבע לײַבל האָט ער אויף זיך אַרויפֿגע־וואָרפֿן, די לענדן זיך שטײַף אונטערגעגאַרטלט, דאָס היטל איבער די אויערן אָנגערוקט און אַפֿילו די טאָנדעטניטשקע פֿון אונטן פֿאַר איר קאַפּטל אַ שלעפּ געטאָן: „אַט זאָל זי זען: ער גייט... אין מיל גייט ער... צום ביק אין מיל...״

די טאָנדעטניטשקע האָט אויף אים אַזאַ בייזן בליק געטאָן:

— גיי... אין דער ערד גיי... דערלעב נישט קומען...

און ער האָט צו איר נאָך אַלץ מיטן קאָפּ געשאָקלט:

— יאָ יאָ, צום ביק אין מיל.

פּאַמעלעך איז ער די שטאָט דורכגעגאַנגען, זיך גענומען לינקס און אַוועקגעשפּאַנט אַהין, אין אײַנזאַמען טאָל, וווּ דער שנייענדיקער שטורעם האָט זיך מיט רויך אויסגעמישט און אַרום מיל אַ קײַלעכ־דיקס געכאַפּט. דער אָנגעפּעלצטער מילסטרוזש האָט אים דערזען, זיך אויפֿן טויער געשטעלט און אים אין מיל נישט געוואָלט אַרײַנ־לאָזן. האָט ער זיך גענומען מיט אים ראַנגלען. ער האָט צעהרגעט דעם סטרוזש, דער סטרוזש האָט אים צעהרגעט. מ׳האָט ענדלעך דעם אוראַדניק געבראַכט, וואָס האָט אים צו צווי גוײִם אין די הענט איבערגעגעבן.

נאָך דעם איז אַ פֿראָסטיק שטילע און אויסגעשטערנטע נאַכט געווען.

פֿאַר טאָג פֿאָרט זיך אַזוי שטיל אָן אָנגעפּאַקטער שליטן מיט דרימלענדיקע ייִדן, פֿאָרט ערגעץ אויף אַ יאַריד, וואָס אין נאָענטן שטעטל. אַרום איז אַזוי שטיל. דרימלט זיך אין דער רעכטער האַנט דער פּויערשער בית־עלמין; שלאָפֿט זיך לינקס וואָווע ביקס ווײַסע שטוב מיט איר לאַנג סאַד; און איבער אַלץ אַ פֿאַרטאָגיקער רײנער הימל מיט אויסגעלאָשענע שטערנדלעך, וואָס ווינקען זיך נאָך ער־געץ ווו דורך וועגן אַ געהיים נאַכט־מעשהלע.

ייִדן פֿאַרלירן אַלע מאָל די פֿאַרשלאָפֿענע קעפּ און דרימלען־אײַן מיט אַ פֿרומען בטחון־געדאַנק: „אם־ירצה־השם, אַ גוטער יאַ־ריד...״

פּלוצעם: אַ שנאָרך פֿון אָן איבערגעשראָקענעם פֿערד, אַ טראָג דעם שליטן אין אַ זײַט מיט אָן איבערגעשראָקענעם געשריי פֿו־נעם פּויער, דעם אָנטרײַבער: „טפּררר!״

ייִדן דערוואַכן פֿונעם דרימל מיט אַזאַ מוראַדיקער שרעק; בײַ יעדן פֿון זיי קלאַפּט שנעל דאָס האַרץ: „וואָס איז געשען?״

דער פּויער שטייט שוין פֿאַר די פֿערד און שילט זיך מיט ני־בול־פּהדיקע קללות: „אָ טשאָב טאָבי... טשוט, טשוט טשילאָוויקאַ ני פּערעיִכאַלי [3] !...״

Его лицо кривится, он тычет себя пальцем в грудь и говорит портному:

— Есть охота... сосет вот здесь, под ложечкой...

Но портной спокойно сидит рядом. На коленях у него замурзанный ребенок, которого он гладит по головке. Голос у портного нудный и скрипучий, как у старой нищенки. Борода у него не растет. Редкие волоски торчат лишь на подбородке и на верхней губе; они подрагивают, когда он говорит. Он вкусно зевает, встает и кричит глухому в ухо:

— Он может тебе заплатить, Вове-мельник, его от этого не убудет!

Ребенок открывает беззубый рот и заходится плачем, но портняжка не слышит и продолжает кричать глухому:

— Чтоб ему, этому мельнику, сквозь землю провалиться!

Прибегает хозяйка, выхватывает ребенка, укачивает его на исхудалых озябших руках и тоненьким голоском вторит портному:

— Он мог бы заплатить, Вове-мельник, за такую историю!.. Но он знает, с кем имеет дело!

Она вцепляется свободной рукой в глухого и визжит:

— Глухой чурбан!.. Почему ты молчишь?

Мысли глухого уже опять беспорядочно блуждают. Он глядит в упор на женщину и не шевелится.

В дом входит сосед-портной. У него вьющаяся светлая борода. Он долго разглядывает глухого, легонько берет его за рукав и спрашивает:

— Какой сегодня день, а, глухой?

Он очень добрый и отзывчивый, этот молодой человек с окладистой светлой бородой. Ему хочется проверить, насколько глухой успел тронуться умом. У него самого сердце начинает учащенно биться при этом, его тонкое лицо краснеет, в глазах стыд — они смущенно мигают: может быть, глупо, нехорошо, что он задал такой вопрос?

Но глухой даже не сознает, кто тянет его за рукав, не знает, чего от него хотят, не знает, что́ сегодня — суббота или будний день. Ссутулившись, спрятав свои большие руки в рукава, выходит он из дома, бредет, сам не зная куда, сперва слоняется возле молельни, затем по базару и вдруг видит, что снова стоит в сенях у Вове-мельника. И сам мельник кричит ему в ухо:

— Что тебе надо?

Дверь широко распахивается, и ему показывают, чтобы он убирался. Тогда он снова прячет руки глубоко в рукава и покорно, безмолвно уходит.

Зимнее туманное утро перешло в короткий морозный день,— даже не в день, а в сплошные густые сумерки.

Без конца падал снег.

Рано поутру портняжка надел огромный тулуп, навернул поверх него женин платок и побежал на рынок. Скоро он примчался весь посиневший. Растирая закоченевшими пальцами озябшие уши, он рассказал жене, что на краю местечка нашли замерзшего.

— И вот еще я слышал: поехали тут какие-то на ярмарку и еле живые обратно дотащились...

Он был очень доволен, что сумел запастись дровами, и так хорошо настроен, что, усевшись у печки с работой, заговорил даже с глухим:

ייִדן לויפֿן געשווינד צום פֿויער, בייגן זיך אָן און דערקענען דעם טויבן: ער ליגט זיך אַזוי אָן אײַנגעהויקערטער אינעם צוגע־גאַרטלטן וואַטענעם לײַבל מיטן אַנגערוקטן שמויסענעם היטל און האַלט אַ האַק אין דער האַרט געשלאָסענער רעכטער האַנט.

ער איז נאָך וואַרעם. לייגט מען אים אויפֿן שליטל און מען פֿירט אים אַפּ אַהיים. אַ ברירה האָט מען?

ייִדן יאַרידניקעס זײַנען אַזוי אומצופֿרידן, קוקן אויפֿן בלאַסן מזרח און קלאָגן זיך: „פֿאַרשפּעטיקט דעם יאַריד, ווי איך בין אַ ייִד"...

*

און אין שטאָט האָט מען שוין באַלד פּשט לערנען אָנגעהויבן: „וואָס זשע, ס'איז אַ נײַס? דער טויבער האָט פֿאַרטראַכט דעם ביק הרגענען".

ערגעץ האָט זיך שוין געפֿונען אַן עדות־זאָגער, וואָס האָט דעם ביקס פּחד גרעסער געמאַכט. אָט ווען איז דאָס געווען? שפּעט בײַ נאַכט איז ער הינטער ביקס שטוב דורכגעגאַנגען און געזען: אײנער אַ מענטש דראַפּעט זיך אויפֿן הויכן פּאַרקאַן, קלעטערט און דראַפּעט זיך; ס'איז אויף אים אַ פּחד אָנגעפֿאַלן, איז ער אַנטלאָפֿן. „און וואָס נאָך? ווער ווייסט נישט, אַז דער טאַנדעטניק געפֿינט אַלע גאַנץ פֿרי זײַן טיר אָפּגעשלאָסן?"

בײַם ביק האָט מען טאַקע באַלד אַ געזונטן גוי, אַ סטרוזש געדונגען, וואָס האָט גאַנצע נעכט געקלאַפּט אינעם הויכן פּאַרקאַן; און דער האַלב־דערפֿרוירענער טויבער איז צוויי וואָכן נאָך אַנאַנד שלאָף געווען און ווי אַ גולם זיך געוואַלגערט אין בעט, וואָס אין זײַן נאַסער קיך.

עמעצער האָט זיך אויף אים דערבאַרעמט און דעם דאָקטער אַרײַנגערופֿן, אַ יונגן אויסגערוטן און גוטיטשקן דאָקטער, וואָס האָט געהאַט קליינע וואָנצעס מיט שוואַרצע קלוגע אויגן. ער איז לאַנג געזעסן נעבן אים, אָט דער גוטיטשקער און אויסגערוטער דאָקטער, לאַנג אַרײַנגעקוקט אין טויבנס גלײַכגילטיקן פּנים און לאַנג אויסגעהערט די מעשה, וואָס די אויסגעדאַרטע טאַנדעטניטשקע האָט אים, רײַסנדיק דעם שמאָלן און הייזעריקן האַלדז, דערציילט. אַלץ, וואָס ער האָט געזען און געהערט, האָט זיך אים, אַ פּנים, אויסגעוויזן שרעקלעך וויכטיק און אינטערעסאַנט. דערפֿאַר איז ער געזעסן שטיל, פֿאַרטראַכט און מיט גרויס דרך־ארץ.

און שפּעטער מיט אַ פּאָר טעג איז ער ווידער געקומען, אָט דער זעלביקער יונגיטשקער און אויסגערוטער דאָקטער מיט די זעלביקע קליינע וואָנצעס און שוואַרץ קלוגע אויגן, און ווידער לאַנג נעבן טויבנס בעט געזעסן. ער האָט אין טויבנס פּנים געקוקט און געטראַכט. דער טויבער האָט אין זײַן פּנים געקוקט און אויך געטראַכט. און דאָך האָט אײנער דעם צווייטן נישט פֿאַרשטאַנען. אַזוי ווײַט און פֿאַרשיידן זײַנען זיי שוין געווען, אָט די צוויי בריאים, וואָס האָבן זיך גלײַך אין די אויגן געקוקט.

דער טויבער האָט זיך טאַקע צום סוף מיישב געווען און זעלבשטענדיק געזונט געוואָרן, אָן שום הילף פֿון אַ מענטשן, ווײַל וועגן וועלכן ער האָט שוין קלערן נישט געקאָנט.

ס'איז אַזוי מערקווערדיק געווען. אַליין איז ער אפֿשר נאָך קרעפֿטיקער און געזינטער ווי פֿאַר דער שלאָפֿקייט געוואָרן, און דאָך איז אים אַ מיאוסער פֿעלער פֿאַרבליבן: ער האָט אויפֿגעהערט שלאָפֿן בײַ נאַכט.

אַ הויכער, ברייטבײנערדיקער און גלײַכגילטיקער, האָט ער אין שטוב אַרומגעבלאָנדזשעט און געשוויגן צוזאַמען מיט די שטילע און פֿינצטערע נעכט. אַזוי לאַנג און פֿינצטער זײַנען די נעכט געווען. און אײַנגעהילט האָבן זיי אין זייערע טונקעלע טיפֿקייטן די גאַנצע פֿאַרחלומטע וועלט, און פֿאַרשלעפּערט האָבן זיי אַלץ, וואָס האָט געלעבט און געטראַכט, חוץ אים, דעם אײנציקן וועלט־דופֿק, וואָס האָט נישט געטאָרט רוען, נישט געטאָרט אַפֿילו טראַכטן וועגן רו.

— Сиди сегодня дома, глухой, никуда не ходи!.. Слышишь, что тебе говорят!

Но глухой и не думал слушать его: он надел свой коротенький ватник, туго подпоясался и надвинул на уши шапку. Потом потянул жену портного за рукав:

— Ну, вот я иду... к Вове-мельнику на мельницу!..

Но та только метнула на него злобный взгляд и проворчала:

— Иди, иди ко всем чертям!.. Чтоб тебе живым не вернуться!

А глухой без конца кивал и повторял:

— Да, да, на мельницу к Вове-мельнику...

Неторопливо прошел он через городок, взял влево и ускорил шаг, спускаясь в уединенный лог, где метель крутила, вздымала снег и мчалась в дикой пляске вокруг мельницы.

Сторож, закутанный в тулуп, стал в воротах и не хотел впускать глухого. Тот вступил с ним в драку, избил его, но и ему досталось изрядно. Наконец явился урядник и передал глухого двум сотским.

Однажды выдалась тихая морозная ночь под вызвездившимся небом.

Рано на заре на розвальнях ехали евреи. Они ехали на ярмарку в близлежащий город. Кругом было тихо. Справа спал невозмутимым сном христианский погост.

В чистом утреннем небе гасли звезды. Евреи роняли сонные головы на грудь, и все их мысли были сосредоточены на одном: «Пошли бог удачную ярмарку!»

И вдруг, недалеко от белого дома Вове-мельника, захрапела одна из лошадей, рванулась в сторону, и тотчас послышалось отчаянное:

— Тпру!

Седоки, страшно испуганные, очнулись от дремоты. Закричали:

— Что случилось?

Возница стоял возле дрожавшей лошади и сонно ругался.

— Ах, чтоб тебе! — без конца повторял он.— Чуть человека не задавили!

Люди окружили распростертое на снегу тело и, наклонившись над ним, узнали глухого.

Он лежал, подняв сутулые плечи, перепоясанный поверх ватника, с надвинутой на уши шапкой, в руке у него был топор.

Он еще дышал. Положив на сани, его повезли домой — что еще оставалось делать?

Евреи, огорченные, глядели на слабо алевший восток и сетовали:

— Опоздали на ярмарку. Опоздали, как бог свят!

Весь городок узнал о случившемся, только об этом и было речи.

— Что же тут удивительного? Не иначе, как глухой задумал убить Вове-мельника.

Нашелся даже очевидец, который своими рассказами нагнал на мельника еще больше страха.

— Дайте вспомнить, когда это было... Я проходил поздним вечером мимо дома Вове-мельника и вдруг вижу — человек лезет через забор. Я перепугался и убежал.

И это еще не все: жена портняжки жаловалась, что по утрам находит входную дверь открытой.

Вове-мельник нанял в сторожа здоровенного мужика, и тот целыми ночами колотил палкой по забору.

Глухой две недели провалялся на своей койке в сырой кухне. Кто-то сжалился над ним и позвал к нему врача — сытого, добродушного молодого доктора с маленькими усиками и умными черными глазами. Он долго сидел возле глухого, этот любезный сытый доктор, долго смотрел на

הין און צוריק האט ער איבערן קליינעם שטיבל ארומגע־שפאנט, געקלאפט ווי אן אומרו און געטראגן אויף זיך די יסורים מיט דער מרה־שחורה פון די שלאפנדיקע. ער איז נישט געווען מיד און האט נישט געטראכט וועגן רו. אט ווען עמעצער זאל אים געווען ביי דער האנט אנכאפן און אים אפשטעלן, וואלט ער זיך, נישט ארומקוקנדיק, ארויסגעריסן פון אים און וואלט ווידער גע־שפאנט.

ווארפט זיך א מאל אין מיטן נאכט דער טאנדעטניטשקעס קליין קינד דורך, לאזט־ארויס פריער עטלעכע קרעכצן און נאך דעם א געוויין. די טאנדעטניטשקע כאפט זיך מיט א שטארק פאר־שלאפענעם פנים פונעם בעט אויף, הייבט עטוואס אויף דעם שווערן דרימלדיקן קאפ און שטילט דאס קינד איין: „נו, שלאף, נו, שלאף!“

זי רעדט מיט אזא פארלעגערטן קול. דערהערט, ווי דער טויבער שפאנט דארטן אין צווייטן חדר און שילט אים: „א קרענק אים... עס נעמט אים קיין קויל נישט“.

נאר דער טויבער הערט נישט און שפאנט ווידער. אזוי הארט און פעסט זיינען זיינע טריט. און די נאכט איז אזוי שטיל און שלינגט זיי איין שטיל און פאמעלעך, אט די הארטע און פעסטע טריט, און ווארט אויף נייע. און באלד קומען זיי, אט די נייע, שווערע טריט, און קלאפן ווי מיט האמערס אין פארשלאפענעם מוח. אפשר דערפאר, וואס די נאכט איז שטיל און קיינער אחוץ דעם טויבן שפאנט נישט, ווייזט זיך שוין אויס, אז דער טויבער וועט זיך אייביק ארומדרייען און אז די נאכט וועט זיך אייביק, אייביק ציען. די טאנדעטניטשקע דערשרעקט זיך פאר דער מחש־בה, דעקט־איבער דעם קאפ און שלאפט־איין מיט אן אלט באקאנטן קינדערשן פחד. אלץ שלאפט שוין אין איר. נאר אינעם דרימלדיקן מוח דרייט זיך נאך ארום אן אפגעריסענע, פארלעגערטע קללה: „א קרענק!... א כאלערע!...“

*

דער טאנדעטניק האט זיך איין מאל, אין א בלאסער נאכט, פון שלאף דורכגעווארפן, דעם טויבן שפאנען נית געהערט און גלאט אזוי א טראכט געטאן: „אפשר האט אים שוין דער רוח גע־נומען?“

און דער טויבער איז דעמאלט ביי זיך אין בעט געלעגן און שטיל און אן אויפהער געקלאפט מיט די פיס אין דעם ווענטל פונעם בעט. ער איז נית שלעפעריק געווען, נישט געוווסט, צי פאר דער נאכט איז א טאג געווען און צי נאך דער נאכט וועט נאך עפעס זיין.

עפעס האט פון דרויסן דורכן פענצטער אריינגעקוקט, האט זיך דער טויבער אויף די קני אויפגעשטעלט און גענומען קוקן אין פענצטער. א בהמה איז דארטן געשטאנען א מרה־שחורהדיקע און אן אומגליקלעכע און אינעווייניק אריינגעקוקט. באלד האט ער די בהמה דערקענט: „וואווע ביקס בהמה...“

געשווינד האט ער די האק געכאפט און איז אין דרויסן ארויס. א בהמה איז דארטן געשטאנען, געשלעפט נאסע שטרוי פונעם ני־דעריקן דאך און זי פאמעלעך, פאמעלעך געקייט מיט גלייכע, שטומפיקע ציינער. זי האט אים דערזען, די בהמה, און פון דער סטריכע[4] אוועקגעגאנגען, איז ער נאכגעגאנגען פאמעלעך, נישט געאיילט. ארום איז שטיל און פוסט געווען. א נאסער ווינט האט זיך אין דער בלאסער נאכט ארומגעטראגן און גלאט אזוי קונצן געמאכט; פון א נאענטן אייגנגעהויקערטן שטיבל האט ער איינציקע שטרוי פון דאך ארויסגעריסן און זיי איבערן אפגעלאזטן ברודיקן שניי פונאנדערגעבלאזן; און אויף די ביימער, וואס ביי א רייכן באלעבאס' א שטוב, האט זיך אט דער נאסער ווינט ארויפגע־כאפט און מיט זייערע שפיצן אינעם אייזערנעם דאך געקלאפט. ערגעץ אין צווייטן געסל איז א ייד א סוחר עפעס פונעם וועג אנ־געקומען און געשמאק געקלאפט אין א פענצטער פון זיין דרימ־לענדיקער שטוב. א מחנה הינט האבן זיך הינטער א נאענטער

равнодушное лицо глухого и терпеливо слушал визгливую и хриплую хозяйку.

Все, что он увидел и услышал, сильно заинтересовало его. Он сидел в глубокой задумчивости, весь какой-то собранный...

Он пришел снова дня через два, этот молодой и сытый доктор с маленькими усиками и умными черными глазами и опять долго сидел возле глухого.

Он пристально смотрел на глухого и думал.

Глухой пристально смотрел на него и тоже думал.

Но они не понимали один другого. Далеки и чужды были друг другу эти два человека, которые молчали и обменивались упорными взглядами...

В конце концов глухой выздоровел без малейшей помощи с чьей-либо стороны. И — что удивительнее всего — он, пожалуй, сделался еще сильнее и здоровее, чем до болезни. Но у него появилась новая странность: он перестал спать по ночам и, угрюмый, ко всему равнодушный, бродил по кухне, такой же безмолвный, как зимняя ночь.

Долгие и темные были ночи. В их непроглядном мраке утопал сонный мир. Они усыпляли всех, кто жил и мыслил. Не усыпляли они только человека, который не знал покоя, который не мог даже помышлять о покое.

Взад и вперед ходил глухой по кухне, напоминая собой беспокойный маятник, неся на своих плечах все невзгоды, всю печаль спящих. Если бы кто-нибудь вздумал взять его за руку и остановить, он, не оглядываясь, вырвал бы руку и возобновил бы свое бесконечное шагание.

Бывало, проснется ночью ребенок, несколько раз всхлипнет, расплачется. Вздрагивала тогда заспанная жена портного, открывала глаза, с трудом поднимала с подушки налитую свинцом голову и убаюкивала ребенка:

— Ну, спи же, спи!

Она говорила заглушенным голосом и, услышав, что за стенкой шагает глухой, злобно ворчала:

— Болячка бы его задавила!.. Смерть его не берет!

Но глухой ничего не слышал. Он продолжал ходить по кухне. Ночь была тиха и непроглядна,— она проглатывала его твердую и быструю поступь. И снова и снова звучали в домишке эти шаги, отдаваясь в ушах спящих ударами молота. Казалось, глухой вечно будет шагать, и вечно будет длиться ночь. Эта мысль приводила в ужас злую жену портного. Она натягивала на голову одеяло и снова засыпала, испытывая в душе знакомый с далекого детства страх. Когда она уже погружалась в сон, ее гаснущее сознание все еще подыскивало бранные слова: «Хвороба бы его заела!.. Холера бы его унесла!..»

*

В тихий, белесый предрассветный час проснулся портной и, не услышав шагов глухого, подумал: «Может быть, помер наконец?»

А тот лежал на своей деревянной койке и время от времени постукивал по ней ногой. Ему не спалось. Он не мог бы сказать, предшествовал ли этой ночи день и придет ли день на смену ночи.

Кто-то, показалось ему, глядит на него с улицы. Глухой приподнялся и уставился в окошко. На улице стояла корова, печальная, одинокая. Глухой мигом признал ее: «Мельникова корова!»

Схватив топор, он выбежал на улицу. Под окном стояла корова; она выдергивала из-под застрехи клочья соломы и медленно жевала ровными тупыми зубами. Увидев человека, она повернулась и стала удаляться. Но

שטוב פֿריינדלעך אין די פּנימער געקוקט און זיך מיט די עקן חניפֿהלעך געמאַכט. איינער אַ הונט האָט זיך פֿון צווישן זיי אַרויס־געריסן און זיך אויף דער בהמה מיטן טויבן אַ לאָז געטאָן, האָבן זיי אַלע נאָכלויפֿן גענומען. די בהמה האָט לויפֿן אָנגעהויבן, האָט דער טויבער די האַק אויפֿן אַקסל פֿאַרוואָרפֿן און זיך געלאָזט נאָך איר. דער ווינט האָט אין די שפּיצן פֿון די ביימער פֿאַרגעסן און זיך נאָכן בינטל געלאָזן. באַלד האָט זיך דאָס בינטל אין בלאָסן נאַכט־חשכות אויסגעמישט און זיך שוין געשווינד געטראָגן איבער שטאָטגריבער, קליינע טאָלן און מיסטבערגלעך.

*

און גאַנץ פֿרי האָבן ייִדן דעם טויבן אַ טויטן געפֿונען און נעבן אים — פּעסי דער מילכיקערס געהרגעטע בהמה.

זי האָט אַזוי געוויינט, אָט די פּעסי:

אַדרבה, זאָלן ייִדן זאָגן, וואָס זי איז דאָ שולדיק?...

זי האָט נישט געקאָנט ענדיקן און זיך פֿאַר האַרצווייטיק פֿאַר־נאָנדערגעכליפּעט. און ייִדן זיינען דאָ פֿאַרקלערטע געשטאַנען און געשוויגן.

глухой не торопясь пошел следом. Кругом было тихо. Озорной ветер носился в предрассветной влажной мгле — то сметет снег с крыши, то ринется на деревья и расшалится в вершинах. Где-то упрямо стучался в свой крепко спящий дом запоздалый хозяин. В одном месте собрались стаей собаки, добродушно обнюхивавшие друг дружку и любезно повиливавшие хвостами. Одна из них вдруг отделилась от стаи и с лаем бросилась на корову. Та пустилась наутек, и глухой с занесенным топором побежал за ней. Следом кинулись и собаки. Ветер тоже помчался за ними, забыв про свои шалости в верхушках деревьев. Скоро собаки растаяли в призрачной полутьме, разбежавшись по ямам, овражкам и навозным кучам...

На заре прохожие нашли зарубленную корову Песи-молочницы. Рядом лежал глухой — он был мертв.

Песя страшно убивалась:

— Люди добрые, скажите вы мне, чем я-то провинилась?..

Она не в силах была продолжать,— слезы спирали ей дыхание. Люди задумчиво глядели на нее и молчали.

1907

יורדים

I

אַז צביהן, דער קלענערער און בייזערער פֿון די צוויי פֿאַרזעסענע שוועסטער פּוזיס, עסט זיך איין דאָס אַלטע אָפּגעקומענע לעבן, הערט זי אויף צו עסן, צו טרינקען און צו וואַשן דאָס פּנים. עטלעכע טעג כּסדר דרייט זי זיך אַרום אין אונטערשטן קליידל מיט אַ ווּלוטשקן שאַלכל אויפֿן צעשויבערטן קאָפּ, און רוימט אין אַלע חדרים און איבערהויפּט אין דער גרויסער פּוסטער זאַל, ווישט שמיידיק דעם שטויב פֿון די ווענט, פֿונם באַלקן און פֿון יעדן פֿאַרגעלטן בלאַט, וואָס אויף די אַלטע הויכע פֿיקוסן, זי סאָפּעט דערביי שווער דורך דער נאָז, ענטפֿערט נישט אויף קיינעמס ווערטער און ווערט שטאַרק אין כּעס, אַלמאַי מ'רופֿט זי אין עסצימער אַריין עסן.

אַקעגן אַ פּאָר מעת־לעת פּאַסט זי אַזוי אָפּ אָן אַ ביסן אין מויל און אַ וואַרעם גלעזל טיי אַפֿילו, נאָר סוף־כּל־סוף וואַלגערט זי זיך אין בעט אַריין, ס'שטייט די גאַנצע צייט ביי איר אין צימער נישט צוגעקליבן, און שיסט אויס מיט אַ האַרצרייסנדיק געוויין. דאָס געוויין איז אַ ייִאושדיקס, אַ יאָמערדיקס און קאָן זיך אָוועקציען אַ טאָג אָדער צוויי.

„רבונו־של־עולם, כליפּעט זי שווער אַרויס, מ'פֿוילט דאָך דאָ אין שטוב אָן תּכריכים... לעבעדיקערהייט האָלט מען דאָ אין איין פֿוילן...“

און די דאָזיקע ווערטער אירע רירן שטאַרק אָן די עלטערע שוועסטער, רחלען, אַ קליין וווקסיק פֿיר־און־דרייסיק־יאָריק מיידל מיט קליינע ווייבערישע וואָנצעלעך. זי געפֿינט זיך די גאַנצע צייט דאָ אין צימער לעבן צביהן און היט זי. זי שטייט מיטן פּנים צום פֿענצטער און קוקט, ווי די שכנה די באָנדערקע באַווייזט זיך אין הויף מיט אַ פֿאַרקאַטשעט קליידל און מיט אַ פֿולן הויך אויפֿגעהויבענעם צעבער. לעבן פֿאַרריסענעם טראָגעדיקן בויך, דער באָנדערקע פֿלאָנטערט זיך אַ קליין פֿאַרמורזשעט מיידעלע צווישן די פֿיס; זי האַלט עס אין איין שעלטן. רחל קוקט דורכן געשלאָסענעם פֿענצטער, ווי ביי דער באָנדערקע שאָקלען זיך און אויפֿהערן די גראָבע געדראָלענע ליפּן, אָבער קיין קול הערט זי נישט. ביי רחלען אַליין שטייען אויך טרערן אין די אויגן, קוקנדיק אין פֿענצטער, בייסט זי אַ קנעכל פֿון אַ פֿינגער און האַלט אין איין טראַכטן וועגן צביהן:

„רבונו־של־עולם, וואָס וויל זי פֿון מיין לעבן האָבן, צביה די און נאָך:

ОБЛОМКИ

I

Время от времени Циве, младшей из двух старых дев Пузис, становится тошно от жизни своей семьи — жизни впавших в бедность людей. Она перестает есть и пить и даже умываться. Она ходит в нижней юбке, непричесанная и без конца убирает комнаты,— особенно большую пустую гостиную: суетливо сметает пыль со стен, с потолка и с каждого пожелтевшего листка на высоком старом фикусе. Она тяжело сопит, не отзывается на вопросы и злится, когда ее зовут в столовую кушать.

Так тянется день, два. Цива и стакана чаю не пьет. Кончается тем, что она убегает в свою комнату и, преисполненная отчаяния и неизбывной тоски, валится на кровать и разражается рыданиями, долго не прекращающимися.

— Боже мой, боже мой! — горько всхлипывает она.— Ведь в этом доме все заживо погребены!.. Мы медленно гнием...

Ее плач вконец расстраивает старшую сестру, тридцатичетырехлетнюю Рохл, маленькую женщину, с темными усиками. Она ни на минуту не отходит от Цивы, охраняя ее. Рохл смотрит в окно. Вот идет по двору подоткнув подол и прижав к животу лохань, беременная жена бондаря. Под ногами соседки путается крохотная замурзанная девочка, которую мать не перестает бранить. Рохл видит, как шевелятся мясистые губы женщины, но слов не слышит. На глазах у нее слезы. Она до боли прикусывает палец. В голове неотвязные мысли о младшей сестре.

«Боже, зачем она меня мучит? Ты понимаешь, Цива, что ты со мною делаешь?»

Она, в сущности, и мысленно не произносит этих слов. Они, помимо ее воли, повторяются в сознании.

Это находит на Циву чаще всего в конце весны, после праздника швуэс, ближе к лету, когда снова начинают потеть толстые кирпичные стены, на аршин ушедшие в землю. Штукатурка покрывается пятнами. Пятна ширятся, распространяя затхлый сладковатый запах солода. В комнатах днем тихо и прохладно. В столовой полулежит на кушетке старый Пузис. Уже много лет как он ослеп. Его глаза, сплошные бельма, постоянно мигают, он прислушивается к плачу, доносящемуся из комнаты дочерей, и недоумевает. «Почему ...

ניַשט זי טראַכט אָט די ווערטער, נאָר זי געדענקט זיי.
טרעפן טרעפט זיך עס מערנסטנטייל נאָך שבועות, צו תמוז צו
זוען אין אַלטן אָפּגעקומענעם הויז הייבן אָן באַנייס אַ קאָן צו שוויצ
די גראָבע געמויערטע ווענט, וואָס שטייען אַן אַרשין אין דער ערד
זייערע ציגל לאָזן אַרויס פלעקן פון אויבן אויפן ווייסן קאַלך או
פאַרשפּרייטן אַרום זיך אַ פאַרדומפּענעם גערוך, אַ זיסלעכן און ברויזנ
דיקן, ווי דער ריח פון דער זודיקער גוראַלניע, אין וועלכער זיי זענע
אַמאָל איינגעמויערט געווען. אין אַלע צימערן איז דעמאָלט פון בייטאָ
שטיל און קיל. און נאָר אין עסצימער אויף ־ער קאַנאַפּע ליגנ
אָנגעלייגט דער אַלטער פּוזיס, דער טאַטע פונם הויז. ער איז אַ בלינדער
ער פינטלט מיט די בלינדע אויגן, וואָס באַשטייען פון גאָרע ווייסלעכער
הערט זיך איין אינם געוויין, וואָס ציט זיך פון צביהס צימער, או
גויל וויסן:
„וואָס וויינט זי דאָרטן, צביה?"
פון גרויס לאַנגווייליקייט קראַצט ער זיך אין גרויען קאָפּ און אי
דער באָרד, .גענעצט מיט גרויסע אויסגעצויגענע גענעצן און שעפּטשע
דערביי מיט אַ צעצויגן מויל און מיט אַ שטאַרק געלעגערטער צונג
„אַך טי, רבונו-של-עולם!... גאָטעניו... טאַטעניו..."
ער וואַרט:
יקותיאל דער איינבינדער, דער צעפּלאָכטענער שמש פון דעו
סאַדעגערער קלויז, וועט זיך שפּעטער אַביסל אַריינכאַפּן אַ קוק טאָן, צ
ס'איז נישטאָ אַ גלאָז טיי, וועט ער אים אַביסל פאַרהאַלטן און וועו
אים דערציילן, אַז זיי זענען שלעק, די מיידלעך זיינע.
„גרויסע שלעק..."
ער וועט מיט אים בכלל פאַרפירן אַ שמועס וועגן דער שטאָ
וועגן לייטן און וועגן זיך, קלמן פּוזיס, אַליין, וועגן זיינע אַמאָליקע גו
שעפטן: איינמאָל האָט ער געקויפט פאַר אַ שיבוש אַ וואַלד, די זאַוואַלינו
האָט מען אים גערופן; געדענקט ער עס ווי היינט:
„האָט מען זי געהאַקט, די זאַוואַלינע, געהאַקט און געהאַקט אפּש
צוועלף יאָר נאָכאַנאַנד, און דער בייטל איז געווען פול, יקותיאל ווייס
דאָך, אַז אַמאָל איז ער, קלמן פּוזיס, געווען דער קלוגער... נאָר נאָכדע
אַז דאָס רעדל האָט זיך איבערגעדרייט, איז די קלוגע געוואָרן זי, לז
לשלום, דאָס ווייב זיינס, ווייל זי האָט געהאַט רייכע קרובים. איצט האַל
אים, קלמנען, די קינדער זיינע פאַר אַ נאַר".
„פכע! וואָס וועט דערויף זאָגן יקותיאל?"
נאָר יקותיאל איז אַ קלוגיטשקער, אַ ווערטלזאָגער און אַ שווייגע
ער האָט אַ היפּשע פלאַקסענע באָרד מיט אויך אַזעלכע היפּשע פלאַקסע
ברעמען, און אַז ער קומט אַריין, קוקט ער פונווייטנס אויפן אַל
פּוזיסן, קוקט מיט קלוגיטשקע אויגן, און אַ שמייכל שוועבט אים אונט
די אָפּגעשוירענע וואָנצעס אויף די נאַקעטע ליפּן.
„וואָס זאָל זיך הערן? שרייט ער צום בלינדן פּוזיסן, ס'איז שלעכ
רב קלמן! ביטער אין אַזאַ לאַנגן זומער-טאָג צו זיין אַ קבצן".
און דער אַלטער פאַרלירט מיטאַמאָל דעם האָנער; ער ווי
נישט, וועמען מיינט יקותיאל, זיך צי אים, דעם אַלטן אָפּגעקומענעם פּוזי
אַ ווײַלע ליגט ער אַזוי אַ נישטיקער און פינטלט מיט די בלינדע נאַר
שעמעוודיקע אויגנווייסלעכער.
„זיץ, יקותיאל".
„אַ שיינעם דאַנק, רב קלמן".
אַ פּויזע.
„געווען אַמאָל יאָרן, אַ? יקותיאל".
„געווען, רב קלמן".
„און אַוועק, יקותיאל".
„אַוועק, רב קלמן".

От нестерпимой скуки он почесывает седую голову и бороду, зевает так, что рот вот-вот разорвется, и, еще не закрыв его, нечленораздельно шепчет:

— Ох ты, боже милосердный, отец ты наш!

Он терпеливо ждет — попозднее сюда заглянет переплетчик Иекусиэль, он же — синагогальный служка. Он забежит посмотреть, не угостят ли стаканчиком горячего чаю. Старик постарается немного задержать его и будет ему жаловаться на дочерей: «Очень уж капризные!»

Потом он заведет с переплетчиком разговор о городе вообще, о тех или иных людях и о себе, Калмане Пузисе, конечно, тоже. О делах, которые когда-то проходили через его руки: например, о Завалинском лесе. Он как сейчас еще помнит: купил лес за гроши, а сколько времени рубили его! Лет, наверно, двенадцать кряду, не меньше. И денежки всё притекали. Тогда он, Калман Пузис, слыл умным человеком... Но затем счастье повернулось спиной, и умницей стала его покойная жена Лея, царство ей небесное, потому что у нее были богатые родственники. А теперь даже собственные дети его, Калмана Пузиса, дураком считают!

«Ха!.. Что ты на это скажешь, Иекусиэль?»

Иекусиэль — человек сметливый, он за словом в карман не полезет, но он также знает, когда лучше промолчать. У него густая светлая борода и белесые брови. Войдя в столовую, он еще издали смотрит на старого Пузиса, смотрит с хитринкой в глазах, пряча легкую усмешку в подстриженные усы.

— Что может быть слышно? — скупо отзывается он на вопрос слепого.— Плохо, реб Калман! Горько быть бедняком, да еще в такой длинный летний день!

Старик Пузис сразу падает духом. Он не знает, кого имеет в виду Иекусиэль — себя или его, впавшего в бедность. Он с минуту молчит и растерянно моргает.

— Присядь, Иекусиэль!

— Премного благодарен, реб Калман.

Молчание.

— Эх, было времечко! Верно, Иекусиэль?

— Да, было, реб Калман.

— И ушло навсегда. Верно, Иекусиэль?

— Да, ушло, реб Калман.

Старик погружается в раздумье.

— Сколько тебе лет, Иекусиэль?

Никто не отвечает.

Старику хотелось бы знать, каков сейчас мир, который он не видел вот уже двенадцать лет, каков собой, например, Иекусиэль.

— Скажи, пожалуйста, Иекусиэль,— спрашивает он осторожно, будто ступает на цыпочках,— ты уже седой?

Но Иекусиэля уже нет. В доме — успел тот подметить — что-то неладно. Чаю, по-видимому, не дождешься, и он предпочел потихоньку убраться. Старый Пузис снова опускается на кушетку и опять прислушивается к плачу Цивы. Ему невыносимо скучно. Он ждет...

К пяти часам жара начнет спадать, и длинные тени лягут на мощенное булыжником маленькое местечко. Но улица еще долго останется мертвенно-безлюдной. Только почтальон пройдет по ней быстрым шагом и, может быть, завернет сюда отдать деньги с сопроводительным талоном, на котором значится:

«По распоряжению г. Ш. К. Пузиса препровождается вам 50 руб.»

Деньги от единственного сына, Шмуэля, у которого винокуренные заводы под Екатеринославом. Он посылает отцу на жизнь.

Но почтальон приходит редко,— всего раз в месяц. Томительно долго тянутся летние дни. А Цива все плачет. Старик почесывает седую голову и бороду, зевает

דער אַלטער פֿאַרטראַכט זיך.

„וויפֿל ביסטו אַלט, יקותיאל?“

קיינער ענטפֿערט נישט.

דער אַלטער וויל וויסן, ס'אַר אַן אויסזען האָט איצט די וועלט, וועלכע ער האָט שוין צייט צוועלף יאָר נישט געזען; ס'אַר אַן אויסזען האָט איצט יקותיאל.

„יקותיאל, פֿרעגט ער פֿאָרזיכטיק, ווי איינער, וואָס טרעט אויף די שפּיץ-פֿינגער, ביסט שוין גרוי, יקותיאל?“

נאָר יקותיאל איז שוין נישטאָ. ער האָט באַמערקט, אַז אין שטוב איז עפּעס נישט ווי אַלעמאָל, און אַז קיין טיי וועט אַזוי גיך נישט זיין, און האָט זיך שטיל אַרויסגערוקט. און דער אַלטער פּויס ליגט שוין ווידער איינער אַליין אין היפּשן עסצימער און הערט פֿון ווייטלעכן צימער צביהס נאָגנדיק געוויין. אים איז לאַנגווייליק, וואָרט ער:

אין דער הייסער פֿינף-אַזייגערדיקער בייטאָגעדיקער שעה וועלן זיך שאָטנס ציען איבערן קליינעם ברוקירטן שטעטל. טויט וועט זיין דער היציקער דרויסן, און דער אָרטיקער בריוונטרעגער וועט דורכאיילן דורכן שמאָלן געסל, וועט ער זיך, אפֿשר, אַריינכאַפּן אַהער און וועט דאָ איבערלאָזן פּינקטלעך הונדערט פֿופֿציק רובל מיט אַ קופּאָן, אין וועלכן ס'וועט פּינקטלעך שטיין:

„בפּקודת בנכם הגביר שיק איך אייך רצוף פּה“ אאַז״וו.

און דאָס וועט זיין פֿונם איינציקן זון שמואלן, וואָס האָט ערגעץ אַרום יעקאַטערינאָסלאַוו עטלעכע אייגענע גוראַלניעס און שיקט אַהער אַלע חודש אויף צו לעבן.

נאָר דער בריוונטרעגער קומט אַזוי זעלטן, סך-הכּל איינמאָל אין חודש. טעג ציען זיך אַזעלכע לאַנגע, זומערדיקע, און צביה וויינט. דער אַלטער קראַצט זיך אין גרויען קאָפּ און אין דער באָרד, און שעפּטשעט ביי יעדן לאַנגן אויסגעצויגענעם געגעץ:

„אַך טי, רבונו-של-עולם! גאָטעניו... גאָטעניו...“

II.

ס'טרעפֿט:

פֿון שמואלן, דעם רייכן זון, קומט אָן אַ בריוו, אַז צביה זאָל קומען. פֿון דער שנור איז פֿאַראַן אַ צושריפֿט:

„אַצינד וועט שוין צביה נישט חרטה האָבן“.

און נאָך:

„אויב ס'פֿעלט איר אַ קליידל, זאָל עס קיין מניעה נישט זיין“.

ס'איז קלאָר, ווי דער טאָג: ס'האַנדלט זיך וועגן אַ שידוך; דער חתן איז נישט אַבי-ווער: אויב ער געפֿעלט שמואלן מיט ברכהן, מסתּמאָ קוקט ער שוין נישט אויפֿן שיינעם פּנים, און דער עיקר איז ביי אים דער „מענטש“, דער „גראַד“.

דער אַלטער איז אויפֿגערעגט. ליגנדיק אויף דער קאַנאַפּע, האַלט ער אין איין פּינטלען מיט די בלינדע ווייסלעכער און איז צופֿרידן:

„וואָס זשע דען? שמואל... מ'האָט נישט געוווסט פֿריער, אַז ער וועט איר צוזוכן אַ חתן?“

ער גייט שיער נישט אויס, אַזוי וויל ער וויסן, ווער איז דער חתן, און איבערהויפּט, דער מחותן, דער נייער מחותן. כּדי צו דערגיין, צי אין שמואלס בריוו איז נישטאָ אַ פּאָר ווערטער וועגן דעם, האַלט ער אין איין חנפֿענען די מיידלעך:

„כ'בעט דיך, רחלע-סערדצע, וויפֿל האָט שמואל אייגענע גוראַלניעס?“

ער ווייסט, אַז שמואל איז ביי די מיידלעך געהויכט און געקרוינט, האַלט ער דעריבער אין זיין רעדן צו זיך אַליין:

„געווען אַמאָל אַ חסידישער יונגערמאַן, שמואל... געפֿאָרן נאָך דער חתונה מיטן שווער קיין אויסלאַנד צום רבין. און איצט, זאָגט מען, טראָגט ער לייקענע הענטשקעס און גיט די האַנט די פּריצות מיט וועלכע ער האַנדלט. און אַ באָרד דאַרף ער האָבן אַ היפּשע, אַ שוואַרצע, אַ? רחלע, אַ יאָ, אַ שוואַרצע?“

נאָר די מיידלעך גלויבן, אַז די חכמה איז געווען די מוטער זייערע, לאָה לשלום, און אים, דעם בלינדן טאַטן, האַלטן זיי פֿאַר אַ נאַר. פֿון לייטישקייט שווייגן זיי, נאָר אַן אויסזען איז ביי זיי אַזאַ גלייך ווי טראַכטן:

так, что вот-вот рот разорвется, и, еще не закрыв его, нечленораздельно шепчет:

— Ох ты, боже милосердный, отец ты наш!..

Иногда от богатого сына приходит письмо. Он пишет, чтобы Цива приехала. Имеется приписка и от его жены:

«Будем надеяться, на этот раз Цива не пожалеет!»

И еще приписка:

«Если у Цивы недостает чего-либо из гардероба, пусть это не послужит задержкой».

Ясно, как день,— речь идет о женихе! И жених, должно быть, не кто-нибудь — раз он нравится Шмуэлю и его жене. И он, по всей вероятности, не смазливое личико ищет, для него важнее всего, чтобы невеста была «человек»,— из хорошей семьи.

Старик взволнован. Он лежит очень довольный на кушетке и бормочет:

— А то как же?.. Будто я сомневался!.. Уж Шмуэль подыщет жениха.

Старик сгорает от любопытства, ему не терпится узнать, кто жених и, что важнее, кто жених отец, будущая родня. Чтобы разведать, нет ли в письме Шмуэля намека насчет этого, старик прибегает к хитрости:

— Рохлэ, сердечко мое, скажи, пожалуйста, ты не помнишь, сколько у нашего Шмуэля заводов?

Он знает, что сестры молятся на брата, и продолжает как бы про себя:

— Был когда-то набожный молодой парень Шмуэль... А теперь, говорят, он в перчатках ходит, за руку с важными господами здоровается. А борода у него, наверно, красивая, черная,— как ты думаешь, Рохлэ, черная, правда?

Но дочери думают, что умницей была покойная мать, а его, ослепшего отца, они считают глупцом. Они молчат. Видимо, они давно решили: «Ему и отвечать не стоит!»

Несколько дней в доме длится суетливая таинственная возня. У Цивы в комнате почти безвыходно жена местного казенного раввина, воспитывавшаяся в большом городе у богатого деда. Теперь у нее трое детей. Она помогает шить Циве всякие мелочи и щедро наделяет ее советами. Сейчас она опять беременна, все лицо у нее в желтых пятнах. Говорит она обо всем уверенно, как человек, обладающий огромным опытом в вопросах брака и знающий лучше всякого другого, как приворожить жениха.

Наконец Цива едет. У парадного крыльца дожидается нанятый для поездки на станцию возница, к бричке крепко привязана корзина с вещами, и Рохл, у которой сводит лицо от грусти и волнения, со слезами на глазах и с мучительной, глубоко запрятанной завистью щупает сиденье и справляется у возницы:

— Не будет ей жестко?

Через четыре недели Цива возвращается, загорелая, но измученная, с тихим отчаянием в душе и с дикой головной болью от бессонной ночи в вагоне.

Пока она слезает с брички, на губах у нее еще реет улыбка, она как будто довольна, что вернулась. Дом принимает праздничный вид. Стол накрыт свежей желтой скатертью, садятся за чай. Жена казенного раввина уже тут как тут, и Цива, морщась от нестерпимой мигрени, рассказывает о пышной свадьбе, которую целую неделю праздновали в доме у братниного шурина.

— Боже ты мой,— кривится она,— сколько было шума! И сейчас еще, только заскрипит дверь, мне кажется, что это музыканты играют!

Старик лежит тут же на кушетке и беспрестанно мигает слепыми глазами.

— Ну, а как живет тесть Шмуэля? — спрашивает он.— Очень богатый человек, верно? Широко живут, а?

„משטיינס געזאָגט... פאַראַן וועמען צו ענטפערן".

אַ פּאָר טעג איז די שטוב פול מיט פאַרבאַהאַלטענעם אויפגע־רעגטן ליאַרעם. ביי צביהן אין צימער געפינט זיך די גאַנצע צייט די אָרטיקע אויפגעקלערטע דיינטע, אָט די וואָס איז אַמאָל געווען רחלס אַ חברטע און האָט שוין דריי קינדער און איז אויפגעצויגן געוואָרן ערגעץ אין אַ גרויסער שטאָט ביי אַ פרומען שטיפזיידן, אַ גביר. זי נייט צביהן קליינינקייטן און גיט עצות. זי טראָגט און האָט פלעקן אויפן פּנים און רעדן רעדט זי מיט אַזאַ זיכערקייט, גלייך זי איז אַ גרויסער מומחה אין די זאַכן און ווייסט אַ שפּרוך, ווי צו געפעלן אַ חתן, זי האָט קרייטעכצער...

סוף־כּל־סוף פאָרט צביה אַוועק. פון פאָרנט ביי דער שטוב שטייט אַ געדונגענער בעל־עגלה מיט צביהס אונטערגעבונדענעם קאָרב, און רחל שטייט דאָרטן מיט טרערן אין די קרומלעכע רחמנות־אויגן און מיט אַ פאַרבאָרגענעם קנאָה־ווייטיק, וועלכער וועט קיינמאָל נישט אַרויסגעזאָגט ווערן, און טאַפּט אויף דער בעל־עגלישער בריטשקע דאָס קישעלע:

„ס'וועט איר כאָטש זיין גוט צו זיצן, צביהן ?"

נאָר אין פיר וואָכן אַרום קומט צביה צוריק אַן אויסגעמאַרעטע מיט אַ פאַרברענט פּנים, ווי פון אַ קוראָרט, מיט אַ שטילן ניי צוגע־קומענעם ייאוש אין האַרצן און מיט אַ גוואַלדיקן קאָפּווייטיק פון דער נישט־געשלאָפענער נאַכט אין וואַגאָן.

בשעת זי קריכט אַראָפּ פון דער פור, שמייכלט זיך נאָך, זי איז ווי צופרידן, וואָס זי איז אַהיים געקומען. אין שטוב איז אויך ווי יום־טובדיק. אויפן טיש אין עסצימער ליגט אַ פריש געל טישטעך, מ'טרינקט טיי. די אויפגעקלערטע דיינטע איז אויך דאָ, און צביה קרימט זיך, קלאָגט זיך אויף קאָפּווייטיק און אויף דער רעשדיקער חתונה, וואָס מ'האָט אַ וואָך צייט געפּראַוועט דאָרטן ביי שמואלס רייכן שווער אינדערהיים.

„ווי איז מיר, קרעכצט זי, אַזוי פיל טומל, אַז ס'טוט אַ סקריפּע די טיר, ווייזט זיך מיר נאָך אַלץ אויס, אַז ס'שפּילן קלעזמער".

דער אַלטער ליגט דאָ ביי דער זייט אויף דער קאַנאַפּע און פינטלט מיט די בלינדע ווייסלעכער.

„נו, פרעגט ער, און ווי אַזוי איז עפּעס ביים מחותן אין שטוב? דער מחותן איז רייך, אַ? אַ ברייט פירעכץ?..."

און וועגן דעם בריוו, וואָס שמואל האָט צוגעשיקט צוריק מיט אַ חודש, רעדט מער קיינער קיין וואָרט נישט. צביה שלאָפט אָפּ ביי אַנדערהאַלבן מעת־לעת ביי זיך אין צימער, און אַז זי שטייט אויף, זשומעט איר נאָך אַלץ אין די אויערן, און ביי יעדן סקריפּ פון דער טיר, ווייזט זיך איר אויס, אַז ס'שפּילן קלעזמער, אָדער ס'פייפט דער צוג. ס'ציען זיך שוין ווידער לאַנגע זומערדיקע טעג און אין שטוב איז קיינער נישטאָ. ס'איז קיל אין שטוב, און דער אַלטער ליגט איינער אַליין אויף דער קאַנאַפּע. ער קראַצט זיך פון גרויס לאַנגווייליקייט אין גרויען קאָפּ און אין דער באָרד, און שעפּטשעט ביי יעדן לאַנגן, אויסגעצויגענעם געגעץ:

„אַך טי, רבונו־של־עולם!... גאָטעניו!... טאַטעניו!..."

איצט וועט שוין אין שטוב, דאַכט זיך, מער גאָרנישט נישט פאָרקומען.

III

נאָר אָט מאַכט זיך:

פון שמואלן, דעם רייכן זון, קומט איינמאָל אָן אַ דעפּעש, אַז איבערמאָרגן פאָרט ער דורך אויף דער נאָענטער קליינער סטאַנציע, ער איילט קיין אויסלאַנד אויף אַ קוראָרט און בעט, מ'זאָל צופאָרן צום וואָק־זאַל זיך זען.

ס'איז פאַר זון־זעצן זיך. און דער טאָג איז אַזאַ קלאָרער און גע־שענקטער, אַ שפּעטזומערדיקער טאָג. דער אַלטער פּוזיס ליגט דעמאָלט אין עסצימער אויף דער קאַנאַפּע און וואַרט, מ'זאָל אים אָנטאָן די שבתדיקע קאַפּאָטע און אים אַרויספירן אַביסל אין גאַס שפּאַצירן. נישט־לאַנג איז דאָ אין שטעטל אין רייכקייט געשטאָרבן זיין אַמאָליקער לאַנג־יאָריקער שותף ישראל קיטיווער. און דעם קיטיווערס איניקל נאַטע־הערש בויט

Про письмо, которое Шмуэль прислал месяц тому назад, никто не упоминает. Цива чуть ли не сутки беспробудно спит. И когда, наконец, она встает, у нее все еще шумит в ушах, и каждый скрип двери напоминает ей о музыкантах на свадьбе или о паровозном гудке.

Снова тянутся долгие летние дни, в доме будто все вымерло. В комнатах прохладно, старик лежит одинешенек на кушетке. От скуки он почесывает седую голову и бороду. Зевота разрывает ему рот, и он нечленораздельно шепчет:

— Ох ты, боже милосердный, отец ты наш!

איצט איבער דעם זיידנס הויז און ציט ארויס א נייעם גאַניק אין מאַרק אַריין. ליגט דער אַלטער אויף דער קאַנאַפּע און מאָלט זיך אויס, ווי ער וועט באַלד בלינדערהייט שטיין דאָרטן אין מאַרק לעבן דעם הויז, וואָס בויט זיך. אין דער שבתדיקער קאַפּאָטע וועט ער דאָרטן שטיין און וועט אָנווייזן נאָטע-הערשן מיטן שטעקן:

„זעסטו, נאָטע-הערש. אָט דאָ, ווו דו ציסט דעם גאַניק, איז אַמאָל געווען, געדענק איך, אַ טיפע קאַנאַווע, איז כּדאַי אַ גראָב טאָן און זען, צי דער גרונט וועט אויסהאַלטן".

און אַרום און אַרום שטייען שטאָט-לייט און קוקן:

„וואָס ושע דען? שמועסט מען, קלמן פּוזיס... איינבאַל אין זיין לעבן האָט ער געבויט?"

דער אַלטער גאַרט אַזש, אַזוי שטאַרק ווילט זיך אים אין מאַרק אַריין צום קיטיוועס הויז.

„נו, רחלע-סערדצע? פרעגט ער אַלע רגע, ווו ושע איז זי, די שבתדיקע קאַפּאָטע?" נאָר רחל ענטפערט נישט. אין שטוב איז עפּעס געשען, דעם דעפּעש פון שמואלן האָט מען אַפּנים דערלאַנגט צו די מיידלעך אין צימער דורכן פענצטער, און די בשורה אָנזאָגן איז עמעצער פון דאָרטן געשווינט אַוועקגעלאָפן. איצט איז דאָ שוין ווידער פאַראַן די אָרטיקע אויפגעקלערטע דיינטע. מיילער ריידן אַלע אינאיינעם, און אַ יום-טובדיקער ליאַרעם וויקלט זיך אַרום מענטשנס לייבער. עס דאַכט זיך: אין דער לעצטער פאַרייאושטער רגע איז די שטוב אויפגעריכט געוואָרן פלוצים, אומגעריכט און אויף אייביק, אויף אייביק. צי האָט נישט שמואלס דעפּעש אַ שייכות צו זיין בריוו, אין וועלכן ער האָט אָנהייב זומער געשריבן, אַז צביה זאָל קומען?... צי פירט ער איצט נישט מיט זיך די ישועה אַהער אין שטוב? מסתּמא פאָרט ער נישט אַליין...

ביי רחלען שטייען טרערן אין די קרומלעכע רחמנות-אויגן. זי קוקט, שמייכלט און קאָן נישט רעדן. און פלוצים טוט זי זיך אַ זעץ צו אויפן בענקל, וואָס אין אַ זייט אין ווינקל און שיסט אויס מיט אַ געוויין:

„שמואל!... אַכט יאָר אים נישט געזען, שמואל!..."

און עס דאַכט זיך, אַז זי רופט אים, ער איז דאָ אין צווייטן חדר.

אויף מאָרגן אַ גאַנצן טאָג האַלטן די מיידלעך אין איין האָרעווען און טאָן.

מ'באַקט לעקעכלעך און אַנדערע זיסע זאַכן אין וועג אַריין. מ'שווענקט גאָזטיכלעך, און מ'פּרעסט זיך אַליין ווייסע קאָפּטלעך. די פענצטער זענען אָפן. דאָס דינסטמיידל איז חושד רחלען, אַז זי קרויזט זיך די האָר, און דער אַלטער ליגט אין עסצימער אויף דער קאַנאַפּע, און אים דאַכט זיך, אַז פון דריטן חדר, ווו די מיידלעך שטייען

ביים טיש און טוען אַלעמאָל אַ שטעל אַוועק דאָס אָנגעהיצטע פרעסל, דערהערט ער אָפט, ווי עמעצער טוט אַ זינג... ער פּלאַפּלט מיט יקותיאלן, דעם צעפלאָכטענעם שמש פון דער סאַדעגערער קלויז:

„געווען אַמאָל אַ חסידישער יונגערמאַן, שמואל, אַ? געפאָרן נאָך דער חתונה מיטן שווער קיין אויסלאַנד צום רבין... און איצט איז ער רייך, שמואל, שטאַרק רייך".

אַז ער ווערט אַנטשוויגן, ־פינטלט ער מיט די בלינדע אויגן און מאָלט זיך, ווי אַזוי שמואל זעט איצט אויס:

„אַ באָרד דאַרף ער האָבן אַ היפּשע, אַ שוואַרצע. ער טראָגט לייקענע הענטשקעס און גיט די האַנט די פּריצות, מיט וועלכע ער האַנדלט... שמואל!..."

ער שלאָפט קוים איבער די נאַכט. און אינדערפרי, אַז ער גייט אַרויס אין פאָר-כאַלאַט אינאיינעם מיט די מיידלעך צום געדונגענעם בעל-עגלישן פאַעטאָן, וואָס שטייט ביי דער שטוב און וואַרט, זעצט ער זיך אַזוי גיך נישט אויף; בלינדערהייט גייט ער אַרום דעם פאַעטאָן, ער טאַפּט, צי ס'איז פאַראַן אַ לעדערן ביידל, און אים דאַכט זיך, אַז אין שאָטן, אין ברוקירטן געסל שטייען דורכאויס שטאָט-לייט און קוקן:

„קלמן פּוזיס פאָרט זיך זען מיטן זון".

II

Солнце близится к закату. Стоит чудесный, ясный день. Старый Пузис ждет, чтобы на него надели субботний сюртук — он пойдет гулять. Недавно в местечке умер Исроэль Китовер, некогда компаньон Пузиса на протяжении многих лет. Теперь внук покойного, Ноте-Герш, надстраивает дедовский дом и выводит новое крыльцо прямо на базарную площадь. Старик мысленно рисует себе — скоро он, в субботнем сюртуке, будет стоять на базаре, возле дома Китовера, где идет надстройка.

«Видишь ли,— скажет он Ноте-Гершу,— тут когда-то была канава. Вот... Не мешало бы поэтому проверить, достаточно ли крепок грунт».

А кругом уже собралось много народу, они прислушиваются к каждому его слову.

Мало, что ли, старый Калман строил на своем веку!

Старику не терпится. Ему хочется поскорее быть уже на базаре, возле дома Китовера.

— Ну, Рохелэ, сердечко мое,— торопит он каждые несколько минут,— где же мой субботний сюртук?

Но дочерям сейчас не до него. От Шмуэля пришла телеграмма. Брат спешит за границу на курорт, завтра он проедет их маленькую станцию и просит, чтобы все приехали туда повидаться с ним.

По-видимому, телеграмму подали сестрам Пузис через окно, и кто-то мигом помчался с этой вестью к жене казенного раввина. Она уже тут. Женщины говорят все одновременно. Дом наполняется праздничным шумом. Можно подумать, что в последнюю минуту отчаяния дом вдруг воспрянул к новой жизни.

Нет ли связи между телеграммой Шмуэля и письмом, которое он писал несколько недель назад, приглашая Циву?.. Не везет ли он с собой спасение прямо сюда в дом? Конечно же! Он, наверное, едет не один...

Рохл переводит жалостливый взгляд с одного лица на другое. Она улыбается, но говорить не в силах. Вдруг она быстро опускается на стул в самом углу комнаты и заливается слезами.

— Шмуэль,— горько всхлипывает она, вспоминая, что восемь лет не видела брата,— Шмуэль!

„ביים פאַעטאָן, פרעגט ער, איז דאָ אַ ביידל?... אַ? סע דאַר״

מ׳לייגט אָן גאַנצע וויאָרסטן און מ׳פאָרט אַרום-און-אַרום מיטן ברייטן פאָסט-וועג. מ׳זיצט אין פאַעטאָן אויסגעפוצט, יום-טובדיק אויפגערעגט, גלייך מ׳פאָרט אויף אַ חתונה, און מ׳איז ברוגז אויפן אַלטן, אַלמאַי ער מאַכט נישט צו כאָטש אויף אַ רגע דאָס מויל. נאָר אַז מ׳קומט אויפן קליינעם וואָקזאַל, באַמערקט מען אָקאָרשט, אַז מ׳איז אַרויסגעפאָרן צו פרי, און מ׳נודעט זיך לאַנגע שעהן. שמואלס צוג איז אַ פלאַן-קאָרטנדיקער, אַ דראָסיק קרעפּסיקער און אַ שנעלער. אַז ער טוט אַ לויף צו צום קליינעם וואָקזאַלכל, גיט מען שוין מיטאַמאָל צוויי קלינג, און דער אויסגעפוצטער „אָבער״ האָט דאָ אויף דער קליינער סטאַציע פאַר קיינעם קיין דרך-ארץ נישט און שינדט די הויט, מ׳זאָל געבן דעם דריטן קלונג:

„פאַרטיק? אַ?״

אויף דער פּלאַטפאָרם ווערט אַ געיאָגעריי, און פון מיטן טומל רייסט זיך אַרויס אַ שטאַרקער זיכערער זאַפטיקער באַריטאָן:

„טאַטע! איך בין אָט דאָ! אין פענצטער שטיי איך!״

אין וואַגאָן-פענצטער שטייט אַ יונגער ברוסטיקער ייד מיט אַ היפשער שוואַרצער באָרד און אַביסל עזותדיקע, ווי מיט לאַק גלאַנצנדיקע אויגן. דאָס איז שמואל, דער רייכער, גליקלעכער זון שמואל. ער שטרעקט אויס אַראָפּ די שלום-עליכם-האַנט, און דער אַלטער שטייט לעבן פענצטער אַ פאַרציטערטער, אַ דערשראָקן פאַרטרייסלטער. ער פינקלט שטאַרק מיט די בלינדע ווייסלעכער און זוכט אָט די האַנט מיט אַלע זיינע צען ציטעריקע פינגער, און די מיידלעך הייבן אים אונטער די עלנבויגנס און העלפן אים זי געפינען. אָט האָט ער זי סוף-כּל-סוף געפּאַקט, די האַנט. ער נישטערט אַרום איר מיט אַלע צען ציטעריקע פינגער און טאַפּט זי געשווינט אַרום און פרוווט זי אויס.

„ס׳איז שמואלס האַנט, פרעגט ער, אַ?... שמואלס האַנט?...״

נאָר דער עזותדיקער אויסגעפוצטער „אָבער״ האָט זיך שוין דערשלאָגן דעם דריטן קלונג און דער צוג האָט שוין גערירט. דעם אַלטנס פינגער טאַפּן נאָך אַ ווײַלע אין דער לופט מיט אַזאַ געפיל, גלייך זיי באַרירן נאָך אַלץ דעם גלאַטן סאַמעט פון אַ נייער זעמשענער הענטשקע, און לאָזן זיך פּאַמעלעך אַראָפּ.

איצט ווערט מען פאָרן אַהיים, פונם צוג איז שוין סיי-ווי-סיי קיין זכר נישט געבליבן. ער איז פאַרשוווּנדן ערגעץ דאָרטן ווײַט, ווייט אינם עקסטן שפּעלטל פונם שפּעט-זומערדיקן האָריזאָנט. מ׳זעצט זיך צוריק אין פאַעטאָן און מ׳זוכט אין ביד, מ׳האָט פאַרלוירן אַ פול טישטעכל מיט פרישע ווייסינקע צוקער-לעקעכלעך. נאָר נאָך וואָס האָט מען זיי, אייגנטלעך, אַהער געפירט, אָט די צוקער-לעקעכלעך?

מ׳שווייגט. דעם בעל-עגלהס פערד ווערן מיד. קוים-קוים וואָס זיי טרייסלען זיך; און די גלעקער אויף זייערע העלזער, קוים-קוים וואָס זיי קלינגען. נאָר אויך אָט דער שוואַכער מידער גלעקער-קלאַנג רעגט אויף צביהס נערוון און ברענגט זי אַריין אין כּעס:

„רבונו-של-עולם, זי ווערט פון אָט די גלעקער משוגע ווערן״.

אין אַ ברייטן שיפּועדיקן טאָל מוז זיך דער בעל-עגלה אָפּשטעלן און סוף-כּל-סוף די גלעקער אַראָפּנעמען. לינקס, איבער אַ ווייטן וואַלד אַ קאָרליק, האַלט די פאַרטרעסערטע זון ביי זעצן זיך; זי האָט אַרום זין

Так и кажется, что Шмуэль находится в соседней комнате и сейчас выйдет на ее зов.

Весь следующий день сестры неустанно хлопочут. Они пекут пряники и сдобные булочки на дорогу. Они стирают носовые платочки, утюжат косынки. Все окна в доме открыты настежь. Служанка готова заподозрить Рохл, что та завивалась, а старик лежит на кушетке, и ему чудится, что из комнаты дочерей доносится тихое пение... Он беседует с забежавшим на минуту светлобородым переплетчиком Иекусиэлем:

— Был когда-то набожный парень Шмуэль... А теперь, говорят, он в перчатках ходит и за руку с господами здоровается.

Старик замолкает; он пытается мысленно представить себе нынешнего Шмуэля: «Борода у него, наверно, пышная, черная. Эх, Шмуэль!..»

Всю ночь старый Пузис томится ожиданием. Утром он в пыльнике уходит, под руку с Рохл, на улицу, где дожидается фаэтон, нанятый для поездки на станцию, но не спешит садиться. Ощупью ходит он вокруг и водит рукой — он хочет знать, пристегнут ли кожаный верх. Он уверен, что в тенистых переулках стоят на порогах жители и шепчутся: «Калман Пузис едет повидаться с сыном».

— Кожаный верх есть? — спрашивает он.

Едут почтовым трактом, верста за верстой остается позади. Дочери сидят в фаэтоне принаряженные, попраздничному свежие, словно на свадьбу собрались. Они злятся на старика — хоть бы он минуту помолчал! Когда приезжают на убогую станцию, оказывается, что впереди еще очень много времени. Томительно долго ждут поезда.

Шмуэль едет курьерским. Не успел паровоз подкатить к крохотному перрону, как даются два звонка. Важный обер-кондуктор относится с полным пренебрежением к этому захолустью. Он торопит с третьим звонком.

— Готово? — спрашивает он чуть ли не каждую секунду.

На станции беспорядочная беготня. Среди шума раздается чей-то уверенный густой баритон:

— Отец, я здесь! Вот я — у окна!

Из вагона выглядывает широкоплечий мужчина с окладистой черной бородой, с дерзкими, словно подернутыми лаком, глазами. Это и есть Шмуэль, счастливый сын старого Пузиса. Он протягивает руку, но старик стоит под окном, испуганный, дрожащий, подавленный. Он лишь мигает слепыми глазами, он всеми десятью трясущимися растопыренными пальцами ловит руку сына, и дочери поддерживают его под локти, чтобы помочь ему. Наконец-то он ухватил руку сына. Он водит по ней пальцами и с замирающим сердцем торопливо ощупывает ее со всех сторон.

— Это рука Шмуэля, правда? — снова и снова повторяет он.— Это рука Шмуэля, да?

Но важничающий обер-кондуктор уже добился третьего звонка, и поезд трогается. Пальцы старика еще некоторое время щупают воздух, ему кажется, что они все еще сжимают шелковистую лайковую перчатку, он не спешит опустить руку...

Теперь можно ехать назад, поезда уже не видать и не слыхать,— он скрылся на горизонте далекого летнего неба. Все усаживаются в фаэтон, но тут начинаются поиски — пропал кулечек с пряниками. И никто не знает, зачем, собственно, таскали с собой эти пряники.

Седоки не произносят ни слова. Усталые лошади еле плетутся, тихо позвякивают бубенцы. Но даже это слабое, чуть слышное позвякивание действует Циве на нервы, приводит ее в ярость. Она кричит:

— Боже ты мой, этот звон меня с ума сведет!

Фаэтон въезжает в ложбину, возницу заставляют сойти с козел и отвязать бубенчики. Слева, за жидкой рощицей, близится к горизонту огромный солнечный

אַ פּליסיק טיכל, אַ געלס און זויבערס, ווי לויטערער בורשטין און אַ פּאַס אַ ראָזער און אַ קורצער ציט זיך אויס ביים האָריזאָנט און נאָגט צו איר פון ווייטנס. נאָר דאָרטן דאַכט זיך, אַז זי וועט זיך קיינמאָל נישט זעצן, אַז די זון, זי וועט אַזוי בלייבן הענגען, ווי אַמאָל אין די ציטן פון אַלטן גבֿעון.

דעם אַלטן האָט מען שוין אָפּגעטאָן ויינס. מ'האָט אויף אים אָנגעשריגן, אַלמאַי ער רעדט, און ער איז אַנטשוויגן געוואָרן. ער האָט נאָר אַ פּינטל געטאָן מיט די בלינדע ווייסלעכער און האָט געגעבן אַ שמייכל צו זיך אין דער באָרד אַריין:

„פּכע!... אַז ויי האַלטן אים פֿאַר אַ נאַר, די מיידלעך ויינע".

מ'טרייסלט זיך אַהיים פּאַמעלעך, אָן גלעקער; מ'וויל שוין וואָס גיכער אַהיים קומען און מ'שוויגט.

איצט וועט שוין געוויס קיין שום נייעס אין אַלטן אָפּגעקומענעם הויז מער נישט פֿאָרקומען. איבעראַיאָר זומער, אַז דאָרטן וועלן באַנייעס אַ קאָן אָנהייבן שוויצן די גראָבע געמויערטע ווענט, וועט זיך צביה ווידער אַרומדרייען אין אונטערשטן קליידל און וועט פֿאַרעקשנ־עטהייט רוימען אין אַלע חדרים, זי וועט נישט עסן, נישט טרינקען און וועט זיך סוף־כּל־סוף אַריינוואַרפן ביי זיך אין צימער אין בעט מיט אַ געוויין. און דער אַלטער פּתיס וועט דעמאָלט ווידער אַמאָל ליגן אין קילן עסצימער אויף דער קאַנאַפּע און וועט פּינטלען מיט די פֿאַרשמאָלטע בלינדע ווייסלעכער. ער וועט נישט וועלן, אַז יקותיאל דער שמש זאָל זיך אָנשטויסן, וואָס סע באַטייט צביהס געוויין, וועט ער פֿאַרפֿירן מיט אים אַ שמועס:

„געווען אַמאָל יאָרן, אַז יקותיאל".

„געווען, רב קלמן".

„און אַוועק, יקותיאל, אַז אַוועק, ווי אַ שאָטן".

„געכטיקע טעג, רב קלמן".

диск. Вокруг диска — прозрачное янтарное озеро, а ниже тянется под ним узкая розовая полоска. И почему-то кажется, что солнце вовсе не зайдет, что так оно и будет висеть в небе.

Старику попало, и он теперь молчит — на него хорошенько накричали за его непрекращающуюся болтовню. На его лице реет обиженная улыбка.

«Ну, конечно, они же меня дурачком считают!» — думает он.

Фаэтон тихо трясется по дороге, бубенчики больше не звенят, всем хочется поскорее быть опять дома.

Теперь уж наверное ничего больше не случится в старом доме, где живут впавшие в бедность люди. Пройдет год, и снова начнут потеть сырые кирпичные стены, снова Цива будет метаться по дому в одной нижней юбке и с ожесточением убирать комнаты. Она не будет есть, перестанет пить и в конце концов бросится с громким плачем на кровать. По-прежнему старый Пузис будет лежать на кушетке в прохладной столовой и часто мигать слепыми глазами. Чтобы Иекусиэль не знал, отчего плачет Цива, он заведет с ним беседу:

— Эх, было времечко! Верно, Иекусиэль?

— Да, было, реб Калман!

— И ушло навсегда. Верно, Иекусиэль?

— Что было, то сплыло, реб Калман!

1912

„יורדים" דוד בערגעלסאָן

צביה (פֿרוים) נאָמען

old maid	פֿאַרזעסן
	פֿוזים = פֿאַמיליע נאָמען
become bored, disgusted with	אבֿנעסן
once well off, אָפּגעקומענע	יורדים =
now poor	אָפּגעקומען
under	אונטערשטן
tousled	צעשויבערט
tidies up	ראַמט
nimbly	שמיידיק
rafter, beam	באַלקן
fig tree	פֿיקוס
why	אַלמאַי
shrouds [takhrikhim]	תכריכים
neighbor, woman [skheyne]	שכנה
cooper's wife	באָנדערקע
to roll up	פֿאַרקאַטשען
tub	צעבער
haughty	פֿאַרדרימן
pregnant	טראָגעדיק
dirty-faced	פֿאַרמורשעט
varicose	געדראָלן
knuckle	קנעבל
anew	באַנײַס
bricks	ציגל
lime	קאַלך
stale	דומפּ

of a brewery	ברויזנדיק
distillery	גורעלניע
sofa	קאַנאַפּע
123 reclining, leaning	אָנגעלענט
boredom	לאַנגווייליקיים
stretched	צעצויגן
having lain around	געלעגערט
bookbinder	אבֿנבינדער
dissipate, squander	צעפֿלעכן
	שלעק (מערצאָל)
wretch	שלאַק
engage in	פֿאַרפֿירן
trifle [shibesh]	שיבוש
may she rest in peace [lesholem]	לשלום
sense of honor, dignity	האָנער
	ס' צר = חאָסער
cautiously	פֿאַרזיכטיג
sizeable, grand	היפּש
gnawing, haunting	נאָגנדיק
paved	ברוקירט
local	אָרטיקער
exactly	פּינקטלעך
by order of [bepkudes]	בפּקודת
your son the rich man [binkhem hagvir]	בנכם הגביר
enclosed [retsuf-po]	רצוף־פּה
yawn	גענעץ
daughter-in-law	שנור
added note	צושריפֿט

gropes		נישטערט
chamois		זעמש
small crack		שפּעלטל

sloping	[shipuedik]	שפּועדיק
dwarf		קאַרליק
clean		זויבער
amber		בורשטין
stubbornly		פֿאַרעקשנטערהייט
narrowed		פֿאַרשמאָלטע
figure out		אָנשטויסן זיך

regret	[kharote]	חרטה
obstacle	[mniye]	מניעה
"degree" carat		גראָד

excite		אויפֿרעגן
almost, practically		שיער נים
find out		דערגיין
cajole	[khanfenen]	חנפֿענען
kidskin		לײַקענע
glove		הענטשקע
noble lady	[pritse]	פריצה
hidden		פֿאַרבאַהאַלטענע
clamor		ליאַרם
wife of <u>dayan</u>	[dayente]	דײַנטע
expert	[mumkhe]	מומחה
incantation		שפּרוך
herb		קרײַטעכץ
rented		געדונגען
basket		קאָרב
kind of crooked		קרומלעך
hidden		פֿאַרבאָרגן
envy	[kine]	קינאה
half-covered carriage		בריטשקע

famish		אויסמאָרען
spa		קוראָרט
despair	[yiesh]	יאוש
scowls		קרימט זיך
noise	[rash]	רעש
custom, habits		פֿירעכץ
to buzz		זשומען
telegram		דעפּעש

given as a gift		געשענקט
partner	[shutef]	שותף
porch		גאַניק
ditch		קאַנאַווע
to crave		גאַרן
evidently	[aponim]	אפּנים
tiding	[besure]	בשורה
quickly		געשווינד
became prosperous		אויפֿגעריכט
salvation	[yeshue]	ישועה

to work hard		האָרעווען
to rinse		שווענקען
undershirt		קאָפֿטל
to suspect	[khoshed]	חושד זײַן
to curl		קרויזן
to babble		פּלאַפּלען
travelling coat		פֿאַרבאַלאַם
light carriage		פֿאַעטאָן
(in which to sit)		בײַדל

just then		אָקאָרשט
to be bored		נודען זיך
third time		אָבער
broad chested		ברוסטיגער
arrogant	[azesdik]	עזותדיק
sealing wax		לאַק
shaken		פֿאַרטרייסלט
to catch hold of		פּאַקן